

Міністерство освіти і науки України
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Кафедра англійської мови та перекладу

«До захисту допускаю»

Завідувач кафедри англійської мови та перекладу,
кандидат педагогічних наук, доцент

_____ Юлія ТАЛАЛАЙ
«_____» _____ 2025 р.

**Лексичні перетворення у трансформаційній моделі
перекладу (на матеріалі англійської прози)**

Спеціальність: Філологія (германські мови та літератури (переклад
включно), перша – англійська)

Освітня програма: Філологія (Англійська, німецька мови та літератури
(переклад включно))

Магістерська робота

на здобуття кваліфікації – Магістр філології за спеціалізацією «Германські
мови та літератури (переклад включно), перша – англійська)»

Автор роботи: Нискогуз Зоряна Павлівна

_____ *підпис*

**Науковий керівник: кандидат педагогічних наук,
доцент Шагала Леся Богданівна**

_____ *підпис*

Дрогобич, 2025

**Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка**

Зав. кафедрою

(підпис)

(дата)

Завдання на підготовку кваліфікаційної роботи

1. Тема : Лексичні перетворення у трансформаційній моделі перекладу (на матеріалі англійської прози)
2. Керівник: Шагала Леся Богданівна
3. Студент: Нискогуз Зоряна Павлівна
4. Перелік питань, що підлягають висвітленню у кваліфікаційній роботі
 - 1) розглянути сутність трансформаційної моделі перекладу та її основні положення; 2) проаналізувати класифікації перекладацьких трансформацій, зокрема лексичних; 3) визначити природу та типи лексичних перетворень у процесі перекладу художнього тексту; 4) дослідити особливості застосування лексичних трансформацій під час перекладу англомовної художньої прози; 5) виявити основні труднощі перекладу лексичних одиниць; 6) здійснити порівняльний аналіз лексичних трансформацій в українському перекладі роману Джорджо Мойєс «Me Before You».

5. Список рекомендованої літератури

1. Бейкер М. *In Other Words: A Coursebook on Translation*. Routledge, 2011. 2. Журавель Т. В. Поняття перекладацьких трансформацій та проблема їх класифікації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Філологія. 2015. 3. Карпіловська Є. Лексичні, граматичні та стилістичні трансформації у практиці перекладу // *Енциклопедія Сучасної України*. 2019. 4. Корунець І. В. *Теорія і практика перекладу*. Вінниця: Нова Книга, 2003. 449 с. 5. Лощенова І. Ф. Перекладацькі трансформації як ефективний засіб досягнення адекватності перекладу. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. 2014. № 3.6. Moyes J. *Me Before You*. Penguin Books, 2012. 7. Мойєс Дж. *До зустрічі з тобою* / пер. Н. Хасцька. Харків, 2016.

6. Етапи підготовки роботи

№	Назва етапу	Термін виконання	Термін звіту перед керівником, кафедрою
1	Опрацювання фактичного матеріалу і наукової літератури	грудень – березень 2024 - 2025р.	12.03.2025
2	Робота над основною частиною магістерської роботи	березень - серпень 2025р.	19.06.2025
3	Укладання розділів магістерської роботи	березень 2025р.	12.03.2025
4	Узагальнення результатів використаних джерел	травень - листопад 2025р.	14.10.2025
5	Врахування зауважень наукового керівника	листопад 2025р.	17.11.2025
6	Виправлення та оформлення роботи	грудень 2025р.	30.12.2025

6. Дата видачі завдання _____
7. Термін подачі роботи керівнику _____
8. З вимогами до виконання кваліфікаційної роботи і завданням ознайомлений (а) _____

(підпис студента)

9. Керівник

(підпис)

Захист кваліфікаційної (магістерської) роботи**Тема**

Лексичні перетворення у трансформаційній моделі перекладу (на матеріалі англійської прози)

Оцінка за стобальною шкалою: _____

Оцінка за національною чотирибальною шкалою: _____

Коротка мотивація захисту:

_____	Голова ЕК	_____	_____
Дата		підпис	прізвище, ім'я
	Секретар ЕК	_____	_____
		підпис	прізвище, ім'я

АНОТАЦІЯ

Нискогуз З. П. Лексичні перетворення у трансформаційній моделі перекладу (на матеріалі англійської прози).

У магістерській роботі розглянуто сутність трансформаційної моделі перекладу, визначено основні види лексичних перетворень (транскрипція, транслітерація, калькування, конкретизація, генералізація, модуляція, антонімічний переклад, компенсація). Метою дослідження є виявлення та аналіз лексичних трансформацій, що застосовуються під час перекладу англійської художньої прози українською. На матеріалі роману Джоджо Мойєс «Me Before You» проаналізовано характерні перекладацькі рішення та їхню роль у збереженні змісту й стилю оригіналу. Практична цінність роботи полягає у можливості використання її результатів у навчальних курсах з теорії та практики перекладу та у подальших дослідженнях трансформаційних моделей перекладу.

Ключові слова: лексичні трансформації, художній переклад, трансформаційна модель, англо-український переклад.

ABSTRACT

Nyskohuz Z. P. Lexical transformations in the transformational model of translation (as based on English prose fiction).

The paper examines the transformational translation model and outlines key types of lexical transformations (transcription, transliteration, calquing, concretization, generalization, modulation, antonymic translation, compensation). The aim of the study is to identify and analyze lexical transformations used in translating English literary texts into Ukrainian. Using Jojo Moyes's novel *Me Before You*, the research analyzes typical translation strategies and their role in preserving the meaning and stylistic features of the original text. The practical value of the work lies in its

applicability to translation theory and practice courses and further research on transformational translation models.

Keywords: lexical transformations, literary translation, transformational model, English–Ukrainian translation.

DIE ANNOTATION

Nyskohuz Z. P. Lexikalische Transformationen im transformativen Übersetzungsmodell (am Beispiel englischer Prosawerk).

Ziel der Untersuchung ist es, lexikalische Transformationen zu identifizieren und zu analysieren, die bei der Übersetzung englischsprachiger Belletristik ins Ukrainische zum Einsatz kommen.

In der Arbeit wird das Wesen des transformativen Übersetzungsmodells betrachtet und die wichtigsten Arten lexikalischer Transformationen (Transkription, Transliteration, Kalibrierung, Konkretisierung, Verallgemeinerung, Modulation, antonymische Übersetzung, Kompensation) bestimmt. Anhand des Romans „Me Before You“ von Jojo Moyes werden charakteristische Übersetzungslösungen und ihre Rolle bei der Erhaltung des Inhalts und Stils des Originals analysiert.

Der praktische Wert der Arbeit liegt in der Möglichkeit, ihre Ergebnisse in Lehrgängen zur Theorie und Praxis der Übersetzung sowie in weiteren Untersuchungen zu Transformationsmodellen zu verwenden.

Schlüsselwörter: lexikalische Transformationen, literarische Übersetzung, Transformationsmodell, englisch-ukrainische Übersetzung.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	12
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ.....	15
1.1. Трансформаційна модель перекладу: сутність і роль у художньому тексті	15
1.2 Лексико-граматичні трансформації як інструмент передачі змісту в перекладі	26
1.3. Лексичні перетворення у художньому перекладі: теоретичний та практичний вимір	34
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ЛЕКСИЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ ДЖОДЖО МОЙЄС «ДО ЗУСТРІЧІ З ТОБОЮ»	39
2.1. Типологія лексичних трансформацій роману	39
2.2. Комплексні лексико-граматичні трансформації.....	52
2.3 Лексичні перетворення як засіб збереження експресивності мовлення твору	60
2.4 Оптимізація перекладацьких стратегій	76
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	83
SUMMARY.....	83
ZUSAMMENFASSUNG	89

ВСТУП

Переклад художньої літератури є складним і багатоаспектним процесом, що вимагає глибокого розуміння мовних і культурних особливостей оригіналу та цільової мови. Одним із ключових аспектів цього процесу є лексичні трансформації, які відіграють важливу роль у збереженні змісту, стилю та емоційної виразності тексту. У сучасній перекладознавчій науці трансформаційна модель перекладу є ефективним інструментом аналізу змін, що відбуваються при передачі змісту з однієї мови на іншу.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю глибшого вивчення лексичних перетворень у процесі перекладу англійської художньої прози українською мовою. Зокрема, дослідження базується на аналізі українського перекладу роману Джорджо Мойєс «До зустрічі з тобою», що дає змогу розглянути специфіку лексичних трансформацій у контексті реального художнього тексту. Вивчення таких перетворень сприяє вдосконаленню перекладацьких стратегій та методик, що має важливе значення як для теорії, так і для практики художнього перекладу.

У дослідженнях, що стосуються лексичних перетворень у трансформаційній моделі перекладу на матеріалі англійської прози, брали участь низка авторів, які внесли значний вклад у розвиток теорії та практики перекладу. Серед таких авторів варто зазначити Т. В. Крилову, яка вивчала специфіку перекладу безособових речень в контексті контрастивної текстології, а також С. О. Швачко, що досліджував перекладознавчу модифікацію номінативних і комунікативних одиниць. Важливою є й праця Г. В. Висоцької та С. Л. Мерквіладзе, присвячена аналізу лексико-семантичних і граматико-синтаксичних інструментів досягнення еквівалентності під час перекладу літературних текстів. Також великий внесок у дослідження лексичних трансформацій у перекладі зробили І. М. Пушик і М. Мізін, які

спеціалізувалися на художньому перекладі та лексичних трансформаціях у кінематографічних текстах. Важливою є також робота Т. В. Журавель, яка досліджувала поняття перекладацьких трансформацій і їх класифікацію. Всі ці дослідження мають важливе значення для кращого розуміння механізмів лексичних перетворень у перекладі художніх текстів.

Метою дослідження є аналіз лексичних перетворень у межах трансформаційної моделі перекладу на матеріалі англомовної художньої прози, а саме роману Джорджо Мойєс «До зустрічі з тобою».

Для реалізації поставленої мети слід виконати такі кроки:

1. Проаналізувати, у чому полягає трансформаційна модель перекладу та яку функцію вона відіграє під час адаптації художнього тексту.
2. Дослідити основні види лексичних трансформацій і їхню роль у передачі змісту в художньому перекладі.
3. Проаналізувати теоретичні та практичні аспекти застосування лексичних перетворень у художньому перекладі.
4. Виявити основні лексичні трансформації, використані у перекладі роману «До зустрічі з тобою» українською мовою.
5. Скласти типологію лексичних перетворень у перекладі роману та оцінити їхню функціональну роль.
6. Дослідити вплив лексичних трансформацій на збереження стилю та художньої виразності оригінального тексту.
7. Розробити практичні рекомендації щодо оптимального використання лексичних трансформацій у художньому перекладі.

Об'єктом дослідження є процес художнього перекладу з англійської мови українською, зокрема застосування лексичних трансформацій.

Предметом дослідження є лексичні перетворення в межах трансформаційної моделі перекладу на матеріалі українського перекладу роману Джорджо Мойєс «До зустрічі з тобою».

Фактичну основу дослідження становлять оригінальний англomовний текст роману Джоджо Мойєс «Me Before You».

У роботі застосовано такі **методи дослідження**: порівняльний аналіз – для зіставлення англійського оригіналу та українського перекладу з метою виявлення лексичних перетворень. Метод компонентного аналізу – для дослідження значення слів і їхніх еквівалентів у перекладі. Контекстуальний аналіз – для визначення впливу контексту на вибір перекладацьких рішень. Описовий метод – для узагальнення результатів дослідження та формулювання висновків.

Наукова новизна роботи полягає у комплексному аналізі лексичних трансформацій у межах трансформаційної моделі перекладу на матеріалі сучасного англomовного художнього роману. Вперше здійснено детальне дослідження особливостей перекладацьких рішень у перекладі твору Джоджо Мойєс «До зустрічі з тобою», що дозволяє окреслити специфіку лексичних перетворень у сучасному художньому перекладі.

Отримані результати **можуть застосовуватися** в освітньому процесі під час викладання дисциплін із теорії та практики перекладу; у подальших наукових розвідках, присвячених трансформаційній моделі перекладу; у практичній діяльності перекладачів для вдосконалення навичок роботи з художніми текстами.

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Перший розділ містить теоретичний огляд основних аспектів трансформаційної моделі перекладу та лексичних перетворень у художньому тексті. Другий розділ присвячено аналізу лексичних трансформацій у перекладі роману Джоджо Мойєс «До зустрічі з тобою». Третій розділ розглядає практичні аспекти застосування лексичних перетворень, зокрема стратегії збереження стилю оригіналу та рекомендації щодо їх використання. У завершальній частині подано висновки дослідження, список використаних джерел та додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АНГЛО-УКРАЇНСЬКОГО ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ

1.1. Трансформаційна модель перекладу: сутність і роль у художньому тексті

Сучасне перекладознавство дедалі більше акцентує увагу на тому, що якість перекладу художніх творів значною мірою визначається здатністю перекладача відтворити не просто змістову складову, а й притаманні оригіналу культурні й стилістичні особливості. Культурний контекст також суттєво впливає на розуміння тексту. Обряди, традиції, історичні події – все це може бути важливим елементом твору, тому перекладач має знайти спосіб зробити їх зрозумілими для іншомовної аудиторії. Крім того, художні тексти часто містять каламбури, гру слів, багатозначність, які важливо правильно передати, зберігаючи оригінальний зміст і стилістику [15, с.83 - 88] Художній дискурс відзначається експресивністю, суб'єктивністю та динамічністю. Він не просто передає сюжет, а й формує особливий стиль висловлення, що відображає індивідуальність автора. Якісний переклад має зберігати всі ці характеристики, забезпечуючи гармонійне поєднання змісту й форми.

В. Тюпа визначає художній дискурс як форму естетичної комунікації, що виражає думки як автора, так і персонажів. Його головною рисою є зосередженість змісту на особистості. У цьому типі дискурсу повідомлення набуває значення через актуалізацію особистісної цілісності. Учений робить висновок, що художній дискурс не лише пропонує нові способи мислення, а й формує унікальну мову для їх вираження. Лінгвістичне оформлення тексту спрямоване на підкреслення характерних рис авторського стилю та відтворення оригінальної атмосфери твору [44, с.102 - 104].

Н. Кулібіна трактує художній дискурс як динамічну взаємодію, що виникає між текстом і його читачем, та може бути передбачуваною або спонтанною. На її думку, текст набуває завершеності лише в момент сприйняття читачем, який активно реконструює приховані змістові шари. Таким чином, текст не існує ізольовано, а набуває значення лише через читача, який доповнює його власним [29, с.45].

І. А. Бехта визначає художній дискурс як мовну систему, яка охоплює всю художню літературу і проявляється через тексти літературних творів. Він розглядає його як інструмент відображення як реального, так і уявного світу, що передає авторське бачення дійсності та забезпечує комунікацію між письменником і читачем. Останній, занурюючись у світ твору, взаємодіє з автором, інтерпретуючи текст крізь призму власного досвіду та емоцій. Завдання перекладача – глибоко розуміти авторський задум і точно передати його мовними засобами [6, с.34 - 36].

Художній дискурс складається з висловлювань, оформлених у формі монологу чи діалогу, які відображають історичні, соціальні, психологічні та культурні аспекти. Вони функціонують у текстовій структурі, реалізуючи категорії часу, простору та характер взаємодії між учасниками комунікації відповідно до типу дискурсу. В рамках цього дискурсу значення можуть відтворюватися, змінюватися чи трансформуватися [20, с.101].

У межах художнього дискурсу виділяють два рівні комунікації. Внутрішній рівень – це спілкування між персонажами, що відбувається згідно з правилами побудови художнього тексту. Зовнішній рівень, або вертикальна комунікація, встановлюється між автором і читачем (або глядачем) і залежить від численних факторів, зокрема соціокультурних, етичних і психологічних. Оскільки художній дискурс пов'язаний із емоційним досвідом людини, його виражальні засоби формуються під впливом як зовнішніх (екстралінгвістичних), так і внутрішніх (інтралінгвістичних) чинників. До перших належать історичні події, культура, традиції та менталітет етносу, тоді

як другі охоплюють мовні особливості, тенденції до уніфікації мовних структур і процеси запозичень [35, с.471 - 475].

У мовознавстві тривалий час дискутували про те, чи варто виокремлювати невербальні елементи мовленнєвої поведінки персонажів у художньому дискурсі. Раніше вважалося, що такі аспекти комунікації можна аналізувати лише в реальних ситуаціях. Однак сучасні дослідження доводять, що як вербальна, так і невербальна поведінка персонажів є важливими складовими літературного висловлювання [20, с.102].

Отже, художній дискурс є складним поняттям, як різні лінгвісти трактують по-різному, враховуючи його багатогранну природу. Він реалізується через мовну форму, що передає широкий спектр інформації – від предметно-логічної до естетичної, емоційної та оцінної. Усі ці складові формують єдиний художньо-ідеологічний зміст твору. Дослідники класифікують художній дискурс як один із типів дискурсу, що виконує специфічні функції, які, своєю чергою, впливають на вибір методів перекладу.

У сучасному мовознавстві виділяють від п'яти до восьми функціональних стилів, проте найпоширенішою є класифікація, що містить сім основних [11]:

- офіційно-діловий,
- професійно-технічний,
- науковий,
- газетний,
- публіцистичний,
- релігійний,
- стиль художньої літератури.

Останнім часом межі між стилями стають менш чіткими, що дозволяє структурувати комунікацію на три основні сфери – професійно-ділову, масову

та художню. Кожна з них включає макростилі (функціональні стилі) та мікростилі (жанри), число яких постійно збільшується.

Художня література суттєво відрізняється від інших стилів тим, що її головна функція – створення художнього образу, тоді як у наукових чи ділових текстах домінує інформативність. Засоби вираження у літературному творі можуть змінюватися залежно від стилістики автора, жанру та літературного напрямку, до якого належить твір. Художній текст часто наповнений метафорами та образними конструкціями, які не завжди мають очевидні відповідники в іншій мові. Тому перекладачеві потрібно як зрозуміти прихований зміст, так й адаптувати його так, щоб він був зрозумілим для іншомовного читача.

Основний зміст художнього тексту можна визначити його естетичною, емоційною та експресивною функціями, тоді як когнітивний (пізнавальний) аспект відіграє другорядну роль. Автор може переосмислювати історичні події, використовувати вигадку чи альтернативні інтерпретації реальності, що дозволяє йому досягати більшого естетичного ефекту.

Характер художнього тексту є авторським мовленням, яке виходить за межі самого твору та перетворює його на особливий вид дискурсу. Важливу роль у цьому процесі відіграє читач, адже саме через його сприйняття текст оживає. Тому художній дискурс є результатом взаємодії між текстом і читачем. Літературний твір виступає не тільки елементом мистецької комунікації, а й формує власний, неповторний художній світ. Взаємодія між авторським та читацьким дискурсами утворює новий тип комунікації – художній дискурс [35, с.472].

Згідно з Криловою Т. В., художній текст є частиною художнього дискурсу, в якому важливе значення має взаємодія між автором, текстом і читачем [28,с.123]. Його переклад передбачає не тільки передачу змісту, але й адаптацію тексту до культурних і мовних особливостей цільової аудиторії. Для цього застосовуються контрастивні методи аналізу, що дозволяють

порівнювати мовні структури та стилістичні засоби двох мов, забезпечуючи точність і природність перекладеного тексту.

За визначенням Пушик Н. В., художній текст є комунікативною одиницею, що включає різні жанри літератури – прозу, поезію, фольклор, публіцистику [38, с.222]. Головною метою такого тексту є досягнення естетичного впливу та створення художнього образу. Його відмінність від інших типів текстів полягає в тому, що для нього домінантною є художньо-естетична функція, а не лише інформативний зміст. Художній текст містить інформативну та естетичну функції, які визначають його емоційний та експресивний вплив на читача.

Асоціативна природа художнього тексту сприяє взаємодії між авторською мовою та мовним світом читача. Відповідно, розвиток теорії інтертекстуальності значною мірою відбувався саме в межах художньої комунікації (зокрема у поетичних та прозових творах), адже саме вони є природним середовищем для взаємодії міжтекстових елементів. У художньо-естетичному контексті інтертекстуальність – незалежно від її явного чи прихованого прояву – формує нові смисли та багатозначність тексту [42, с.35 - 38]. Структура літературного твору залишається відкритою для нових асоціаційних та інтертекстуальних значень, які можуть виникати як у процесі його сприйняття, так і через перегляд або заперечення попередніх інтерпретацій.

Художній текст – це максимальна комунікативна одиниця, що має семантичну цілісність, зв'язність і виражається за допомогою граматично структурованих мовних засобів. Його головною особливістю є передача не лише інформації, а й естетичної, емоційної та експресивної складової, що визначає його відмінність від інших типів текстів [2]. Оскільки художні тексти – це результат творчої уяви та індивідуального стилю автора, перекладач повинен не лише передати зміст, а й відновити художню цінність оригіналу. Цей процес вимагає різноманітних перекладацьких трансформацій. Зокрема,

важливим є процес лексичної адаптації: деякі вислови, що вирізняються глибиною змісту або ритмічною організацією, важко передати іншою мовою. Тому перекладач обирає відповідники чи образи, які допомагають зберегти смислову й стилістичну адекватність. Проблематика перекладацьких трансформацій є предметом активного дослідження як українських, так і міжнародних науковців.

Художні твори поєднують елементи всіх стилів, але водночас формують унікальну літературну систему, у якій ці елементи набувають нової естетичної функції. Кожен літературний жанр має свою специфіку, що впливає на методи та способи його перекладу.

За словами М. Мирошніченко, художній текст є цілісним комунікативним висловлюванням, яке формується не лише на лексико-граматичному рівні, а й через інтонаційну та емоційно-ціннісну складову. Важливу роль у його побудові відіграє авторська інтонація, яка визначається як авторська інтенція, або текстопороджувальний імпульс, що спрямовує розвиток змісту та впливає на сприйняття читачем [34, с.48 - 50].

З огляду на це, стає очевидним, що передача таких особливостей у процесі перекладу вимагає особливої уваги до стилістичних засобів, адже саме вони відображають індивідуальність автора й створюють унікальну атмосферу твору. Відтворення стилістичних засобів у художньому творі становить складність, оскільки перекладач має не лише дотримуватися мовних норм, але й передати унікальний авторський стиль, емоційний настрій та художню виразність. Саме через цю складність художній переклад досліджують як у контексті теорії перекладу, так і з точки зору літературознавства [45, с.136 - 138].

Художній переклад – це процес адаптації художнього тексту в іншій мовній системі, що враховує лінгвістичні, стилістичні та культурні особливості. Він не лише передає зміст, а й забезпечує збереження авторського стилю, емоційного впливу та художньої виразності.

Дослівний переклад не завжди здатен передати атмосферу та експресивність оригінального тексту. У таких випадках застосовуються різні види трансформацій [1, с.4 - 6].

- Стилістична адаптація – зміна стилістичних засобів, щоб вони відповідали нормам цільової мови.

- Лексичні та семантичні заміни – підбір аналогічних висловів, які передають той самий зміст.

- Ритмічна та звукова адаптація – особливо важлива при перекладі поетичних творів.

Перекладач може змінювати структуру речень, додавати нові елементи або використовувати інші образи, щоб зберегти естетичний вплив оригіналу. Такий творчий підхід є необхідним для досягнення відповідності між смисловим, емоційним та стилістичним рівнями тексту.

Переклад художньої літератури має свої особливості, адже передбачає не лише точне відтворення змісту, а й збереження його художньо-естетичної цінності. Використання стилістичних прийомів і індивідуального авторського стилю дозволяє художньому твору вибудувати особливий мистецький вимір, який проявляється через детальний опис. Тропи та стилістичні фігури відіграють ключову роль у передачі емоцій, характерів і настрою персонажів, оскільки саме вони формують образність тексту. Вони використовуються на різних мовних рівнях – лексичному, фонетичному та синтаксичному – і містять приховані значення та культурні символи. Завдання перекладача – точно їх розшифрувати, беручи до уваги контекст твору та наміри автора [55, с.561 - 563]

Окрім ґрунтовних знань, перекладач має володіти літературними навичками, вміти аналізувати стилістику тексту та передавати його особливості в іншій мовній системі. Художні тексти не лише відображають світобачення автора, а й піддаються значному перекладацькому впливу. Сам процес перекладу є складним, оскільки потребує збереження авторського

стилю, емоційно-експресивної складової та культурного контексту. Дослідження цього питання охоплює як теоретичні, так і практичні аспекти перекладацьких трансформацій.

Художній переклад має низку характерних рис, які впливають на процес роботи перекладача [1, с.5 - 6]:

- Неможливість буквального перекладу, оскільки художній текст потребує гнучкого підходу для збереження його стилістичних особливостей.
- Використання емоційно насиченої лексики та широкого спектра стилістичних засобів.
- Необхідність володіння літературознавчими навичками, що дозволяють глибше розуміти структуру та задум твору.
- Врахування таких аспектів, як епоха написання, стиль автора, жанр і літературний напрям.

Для ефективного перекладу художнього тексту перекладач має не лише аналізувати текст на логічному рівні, а й залучати творче мислення. Основна мета – не просто передати зміст, а відтворити художню картину світу, створену автором. Завдяки творчій уяві перекладач може інтерпретувати образи, роблячи їх зрозумілими та органічними для носіїв іншої мови [15].

Художній переклад є однією з найскладніших форм перекладу, оскільки містить багато лінгвістичних і культурних труднощів. Для досягнення адекватності перекладу використовують різні міжмовні заміни, або ж перекладацькі трансформації. Вони дозволяють адаптувати елементи оригінального тексту, зберігаючи при цьому його зміст і стилістичні особливості. Перекладацькі прийоми включають зміну форми чи значення окремих елементів, що допомагає забезпечити точність та художню виразність тексту в перекладі [51, с.561].

Важливим аспектом є передача стилістичних особливостей твору. Оскільки авторський стиль часто залежить від мовних та культурних чинників, перекладач має не лише коректно відтворити граматичні та лексичні

особливості, а й обрати такі мовні засоби, що викличуть у читача аналогічні емоції.

Художній текст спрямований на специфічну форму взаємодії, де між учасниками комунікації відбувається унікальний розподіл ролей. Дослідниця Н. С. Пашук виділяє сім ключових характеристик художнього тексту, що мають суттєве значення для його перекладу:

- Функціональність – художній текст будується на умовності, вигаданості та опосередкованому відображенні внутрішнього світу.
- Синергетична складність – текст поєднує елементи загальнонаціональної мови з власною системою кодів, які потребують розшифрування читачем.
- Цілісність – значення тексту формується завдяки додатковим нашаруванням смислів.
- Взаємопов'язаність елементів – усі рівні тексту тісно переплетені між собою, що створює ізоморфізм його структури.
- Рефлексивність – художнє слово активізує внутрішню форму мовних одиниць, надаючи їм нового звучання.
- Імпліцитність – текст містить приховані значення, що розкриваються в процесі прочитання та інтерпретації.
- Інтертекстуальність – міжтекстові зв'язки впливають на зміст, додаючи нові контексти й інтерпретаційні можливості [37, с.112].

Ці особливості зумовлюють складність художнього перекладу, оскільки він вимагає збереження естетичних, образних і емоційних характеристик тексту, а також точного передавання авторського стилю. У зв'язку з цим художній переклад слід розглядати як окремий вид перекладу, що суттєво відрізняється від технічного або юридичного, адже його основна мета – не просто передача інформації, а збереження художньої виразності та стилістичної унікальності оригіналу.

Однією з найважливіших особливостей художнього перекладу є здатність враховувати культурний підтекст. Кожна мова містить унікальні символи, асоціації та вирази, що відображають традиції та цінності суспільства. Перекладач має не просто відтворити текст, а й зберегти його емоційну та культурну глибину. Наприклад, у різних культурах один і той самий образ може мати кардинально протилежні значення – те, що в одній мові символізує успіх і натхнення, в іншій може викликати негативні асоціації. Тому важливо не лише знайти лексичний відповідник, а й забезпечити правильний контекст, який не спотворить задум автора [54, с.208].

Художній переклад також є мистецтвом передачі стилю. Кожен письменник має унікальний голос, що проявляється у виборі лексики, ритмічній організації фраз, структурі речень та загальному світобаченні. Перекладач має не лише донести зміст твору, а й передати його стилізові особливості, що роблять авторський почерк упізнаваним. Збереження індивідуального стилю особливо важливе не лише для збереження художньої виразності, а й для передачі емоційного впливу тексту на читача.

Однією з найскладніших задач перекладача є пошук відповідників, адже ідеального еквівалента іноді не існує. У таких випадках доводиться знаходити компроміс між точністю та художньою виразністю. Деякі мовні засоби, такі як гра слів або алітерації, можуть бути непрямо передані, і тоді перекладач шукає альтернативні засоби, що відтворюють той самий ефект у цільовій мові.

Перекладач виконує складне завдання – адаптацію тексту відповідно до мовних і культурних реалій цільової аудиторії. Це потребує не лише досконалого володіння мовами, а й ретельного аналізу твору, дослідження стилю автора та його індивідуальних особливостей [27]. Особливо важливо правильно передати такі елементи, як каламбури, гру слів, гумор чи культурно специфічні реалії, які можуть не мати прямих відповідників у мові перекладу. Таким чином, художній переклад займає унікальне місце серед інших видів перекладу, оскільки безпосередньо пов'язаний з творчим процесом. Завдяки

цьому сам переклад можна розглядати як своєрідне «перевираження» оригінального тексту, що зберігає його форму, зміст і художній вплив.

Художній переклад виконує дві основні функції: інформативну та творчу. Інформативна функція, яку можна назвати також посередницькою, зосереджена на точній передачі змісту оригіналу, що довгий час вважалося головною метою перекладу. Однак з розвитком перекладознавства все більшого значення набуває творча функція, яка охоплює стилістичні особливості тексту, його національно-культурний контекст, а також естетичну, експресивну складову. Саме вона є ключовою відмінністю художнього перекладу від інших видів перекладу, де переважає суто інформативна складова [27, с.213]

До становлення перекладознавства як окремої дисципліни художній переклад розглядали у рамках порівняльного літературознавства, тоді як технічний, комерційний чи спеціалізований переклад належав до сфери лінгвістики. Наратор у тексті не лише формує структуру твору, а й забезпечує взаємодію автора з історичним контекстом, а потім – читача з культурним середовищем, у якому існує текст. Художній дискурс виходить за межі самого тексту, оскільки включає антропологічні, філософські та культурні аспекти, що впливають на його сприйняття [7, с.95 - 97].

Взаємодія між наратором і читачем є своєрідною грою, що поєднує авторське всезнання та можливість читача осмислювати текст крізь призму власного досвіду. Наративна структура художнього твору поєднує передбачувані та несподівані елементи, вписуючи їх у ширший культурний контекст. Гнучкість, якою володіє наратор, дозволяє йому проникати у внутрішній світ персонажів, взаємодіяти з читачем і навіть полемізувати з автором. Завдяки зміні перспективи чи акцентів у розповіді можна значно поглибити зміст твору та створити багатогранні психологічні портрети персонажів. Такий підхід сприяє складності та багатозначності літературного тексту, роблячи його глибшим і цікавішим для аналізу [7, с.95 - 97].

Успішний переклад художнього твору – це не просто передача змісту іншою мовою, а відтворення авторського стилю, емоційного заряду та культурного підтексту. Це вимагає від перекладача глибокого знання мови, літературного контексту, а також здатності до творчої інтерпретації.

1.2 Лексико-граматичні трансформації як інструмент передачі змісту в перекладі

У сучасному перекладознавстві відсутній єдиний підхід до визначення понять «перекладацька техніка», «методи перекладу», «перекладацькі стратегії» та «перекладацькі трансформації». Хоча останнє поняття часто пов'язують із перекладацькими прийомами, Баловнева О. О. пояснює трансформацію як зміну формальних або семантичних компонентів вихідного тексту при збереженні змісту. Вона вважає перекладацькі прийоми відповіддю на труднощі під час перекладу або спеціальною операцією перекладача [4, с.16 - 18].

Термін «трансформація» в історії перекладознавства зустрічається поруч з іншими термінами, як наприклад поняття «відповідник». Наприклад, Кияк Т. Р. [23, с.245] розглядав «закономірні відповідники». Черденченко О. І. [49] класифікує перекладацькі відповідності на еквіваленти та трансформації, а останні поділяє на лексичні, граматичні та стилістичні. Д'яков А. С. [12] визначає трансформацію як процес зміни вихідного тексту відповідно до правил перекладу, акцентуючи на її функціонуванні в системі міжмовної асиметрії.

На думку Триндяка І. М. [43, с.70], термін «перекладацька трансформація» позначає загальний процес зміни смислової структури вихідного тексту, тоді як конкретні трансформаційні дії слід називати трансформаційними операціями. Такий підхід допомагає розмежувати поняття трансформації та перекладацьких прийомів, які часто ототожнюються.

Сучасні дослідники, зокрема Алмашова Н. [3, с.48], підкреслюють роль трансформацій як способу адаптації іншомовного змісту до норм цільової мови. Науковці пропонують різні класифікації трансформацій. Лощенова І. Ф. [32, с.105] виокремлює три основні типи:

- Лексичні трансформації – конкретизація, генералізація.
- Граматичні трансформації – пасивізація, заміна частин мови, розчленування речень.
- Семантичні трансформації – метафорична заміна, антонімічний переклад, компенсація.

Журавель Т. В. [13, с.148] доповнює класифікацію, зазначаючи серед лексичних трансформацій такі прийоми, як транскрипція, калькування та лексична заміна, а серед граматичних – модуляцію, конкретизацію та генералізацію. Латишев Л. К. [30] виокремлює лексичний, стилістичний, морфологічний, синтаксичний та семантичний рівні перетворень.

Незважаючи на відмінності в класифікаціях, більшість дослідників погоджуються, що перекладацькі трансформації поділяються на три групи [9, с.20 - 22].:

- Лексичні – конкретизація, генералізація, антонімічний переклад, компенсація.
- Граматичні – заміна частин мови, зміна синтаксичних конструкцій, перестановка елементів.
- Комбіновані (змішані) – поєднання лексичних і граматичних змін.

Білозерська Л. П. [8] описує трансформації на рівні референції (конкретизація, генералізація, модифікація реалій), а також на формальному рівні (компресія, експансія). Карпіловська Є. [22] пропонує поділ трансформацій на лексичні, граматичні та стилістичні.

До основних видів перекладацьких трансформацій відносять лексичного та граматичного характеру [9, с.22]

- Перестановку – зміну порядку слів або частин речення.
- Додавання – введення додаткових слів для пояснення змісту.
- Вилучення – усунення елементів для лаконічності.
- Заміну – адаптацію граматичних або лексичних одиниць відповідно до норм цільової мови [5, с.41].

Такі трансформації не впливають на загальне смислове наповнення мовної одиниці в перекладі. Наприклад, слово може бути передане цілим реченням або, навпаки, речення може скорочуватися до одного слова [27]. Саме тому дослідники зосереджують увагу на граматичних і стилістичних змінах у процесі перекладу.

Дослідники Ю. Мінцис та О. Калиняк вважають, що трансформації, які відбуваються під час перекладу художніх творів, спричинені кількома основними факторами [52]:

- необхідністю гармонійного поєднання мовних одиниць у тексті перекладу;
- використанням стійких виразів та конструкцій, що є типовими для мови перекладу;
- прагненням уникнути штучного чи стилістично неестетичного викладу;
- передачею емоційного забарвлення або фонові інформації із можливим усуненням надлишкових елементів.

Однак через різні підходи до трактування трансформацій та їх варіативність у процесі перекладу науковці досі не дійшли єдиного погляду щодо уніфікованої класифікації перекладацьких трансформацій. Відсутній консенсус навіть щодо того, які саме перекладацькі прийоми варто включати до цієї категорії.

Так, Л. Латишев розділяє трансформації відповідно до характеру змін, що відбуваються в тексті [30]

- синтаксичні (зміни у структурі слів і словосполучень);
- морфологічні (зміни граматичних категорій);
- семантичні (зміна змісту та засобів його вираження);
- стилістичні (коригування емоційного забарвлення);
- змішані (синтаксично-морфологічні та лексико-семантичні трансформації).

Українські дослідниці І. Лощенова та Ф. Нікішина [32, с. 102 - 105] розширюють класифікацію, виокремлюючи лексичні, граматичні, морфологічні, синтаксичні, семантичні та стилістичні трансформації. Вони також зазначають, що ці зміни можуть комбінуватися, утворюючи змішані трансформації, які сприяють комплексній адаптації тексту до норм цільової мови.

Граматичні трансформації – це зміни у структурі речення під час перекладу, які здійснюються відповідно до норм і традицій цільової мови [32., с. 104]. Вони можуть бути викликані історично сформованими міжмовними відповідностями або необхідністю адаптації тексту через структурні відмінності між мовами [48, с.125]..

Основними причинами використання граматичних трансформацій є розбіжності у стилістичних традиціях мов, граматичних категоріях та способах їхнього вираження [10, с.85-87]. Подібно до лексичних трансформацій, граматичні не мають єдиної класифікації, оскільки різні дослідники пропонують власні підходи до їхнього визначення. У цій роботі використано класифікацію, запропоновану О. Івашковою та Т. Криловою [52], яка включає такі основні види граматичних трансформацій:

Нульова трансформація передбачає повне збереження синтаксичної структури вихідного речення без змін. Наприклад: *The door opened and Michael Gosselyn looked up.* → *Двері відчинилися, і Майкл Госселін підвів очі.*

У цьому випадку структура речення залишається незмінною, що можливе завдяки граматичній подібності обох мов. Принагідно зауважимо, що

іменник **очі** у перекладі співвідноситься із фразовим дієсловом **looked up**, що також є одним із видом трансформацій, а саме граматичних. Хоча спостерігаємо-лексико-граматично та транскодування власного імені.

Перестановка передбачає зміну порядку слів або частин складного речення для відповідності граматичним нормам цільової мови. Причинами таких змін є відмінності у синтаксичних правилах та членуванні речення в різних мовах. Наприклад: *I always drink coffee in the morning.* → *Вранці я завжди п'ю каву.*

У цьому випадку порядок слів змінено відповідно до синтаксичних особливостей української мови, яка має більшу гнучкість у розташуванні обставин.

Заміна – це трансформація, яка передбачає зміну окремих лексичних або граматичних елементів, а також синтаксичних зв'язків між ними. Це може включати зміну частини мови, числа, відмінка, часу, а також перетворення простого речення на складне і навпаки. Наприклад: *She enjoys reading books.* → *Їй подобається читати книги.*

В англійському варіанті підметом є "she", тоді як в українському реченні основний акцент зміщується на "їй", що є граматично прийнятнішим способом вираження цього змісту.

Компенсація використовується у випадках, коли певний елемент тексту не може бути переданий дослівно, тому його зміст передається в іншому місці речення або шляхом додавання іншого елемента [39]. Наприклад: *She nodded without saying a word.* → *Вона кивнула, не промовивши жодного слова.*

В англійському реченні немає вираженого заперечного значення, але в українському перекладі воно компенсується словом "жодного", щоб передати ту саму ідею.

Загалом науковці поділяють перекладацькі трансформації на подібні або майже ідентичні типи. Найпоширенішими серед них є лексичні та граматичні трансформації, які відзначаються у класифікаціях багатьох лінгвістів.

Для забезпечення максимально точного перекладу перекладач має подолати труднощі, спричинені розбіжностями у структурі та значенні між вихідною і цільовою мовами.

З погляду морфологічної типології, англійська мова належить до аглютинативних мов, у яких основним механізмом словотворення та відмінювання є афіксація, тобто приєднання спеціальних морфем до кореневої основи слова у строго визначеному порядку [47, с.134-135]

Попри те, що англійська мова вирізняється логічною структурою та мінімальною кількістю винятків, під час перекладу з неї як мови оригіналу виникають певні труднощі. Основною проблемою є відсутність прямих конотацій, оскільки у англійській лексиці одночасно функціонують як власне англійські слова, так і численні запозичення з інших мов. Через це перекладач повинен володіти глибокими міжкультурними знаннями [14, с.57-59].

У сучасному перекладознавстві аналіз перекладу включає три основні етапи: сприйняття та розуміння вихідного тексту, сам процес перекладу, а також оформлення та оцінку кінцевого результату.

Перший етап є особливо важливим, оскільки правильне розуміння тексту впливає на якість перекладу. Його можна розглядати на двох рівнях: семантичному та рівні значення [24, с.99]. Семантичний рівень передбачає поверхнєве сприйняття мовного змісту, тоді як рівень значення є більш глибоким і лежить в основі всієї перекладацької діяльності.

Щоб перекладений текст мав такий самий вплив на читача, як і оригінал, перекладач повинен осягати його глибше, ніж звичайний читач. Це передбачає розуміння не лише буквального змісту, а й авторського задуму. Аналогічно до виконання комунікативного завдання, переклад вимагає зосередженості на адресаті тексту. При цьому значну роль відіграють культурні фактори.

Без врахування культурного контексту досягнення точності перекладу є вкрай складним завданням. Часто перекладачі змушені вносити істотні зміни,

щоб адаптувати текст до іншої культури та забезпечити збереження його комунікативного ефекту [22, с.225].

Отже, аналіз перекладу враховує низку важливих елементів, зокрема емоційність, експресивність та культурний контекст. Він сприяє кращому розумінню структури тексту, його організації, стилістичних особливостей авторської мови та інших аспектів. Усі ці фактори взаємопов'язані, тому переклад потребує комплексного підходу.

Виходячи з природи мовних одиниць, які задіяні в процесі трансформації, Карабан В.І. виокремлює три основні типи перекладацьких трансформацій: лексико-семантичні, граматичні та стилістичні. Однак у межах нашого дослідження основна увага буде зосереджена на лексичних трансформаціях [16, с.280 - 283].

Карабан В. І. зазначає, що переклад між мовами неможливий без використання граматичних трансформацій. Вони передбачають передусім зміну структури речення, а також різноманітні заміни як на синтаксичному, так і на морфологічному рівні [18, с.56].

Дослідники виділяють різні типи граматичних трансформацій, а їх класифікація є важливим інструментом для розуміння процесу перекладу. Аналіз цієї теми демонструє, що вибір перекладацьких стратегій значною мірою залежить не лише від мовних аспектів, а й від культурних факторів.

Дослідження різних типів трансформацій допомагає виявити основні труднощі, з якими стикаються перекладачі, а також визначити способи покращення якості перекладу. Наприклад, під час перекладу художнього тексту перекладач може застосувати антонімічний переклад, замінюючи «*he is not unfriendly*» на «*він досить привітний*», щоб зберегти природність вислову українською. У технічних текстах часто доводиться вдаватися до граматичних трансформацій: англійське «*safety requirements must be met*» природніше звучить українською як «*потрібно дотримуватися вимог безпеки*». Важливим є також вплив сучасних технологій на перекладацький процес, адже системи

машинного перекладу чи пам'яті перекладів іноді пропонують дослівні варіанти, які потребують додаткових семантичних або стилістичних змін. Саме тому оновлення існуючих типів трансформацій до сучасних викликів стає необхідним, оскільки перекладачеві доводиться поєднувати традиційні методи з новими підходами, зберігаючи точність змісту й водночас адаптуючи текст до культурних та мовних норм цільової аудиторії.

Систематизація перекладацьких трансформацій сприяє кращому розумінню процесів перекладу та дозволяє впорядкувати зміни, що відбуваються в тексті під час його адаптації до норм цільової мови та культури. Залежно від підходу до дослідження, класифікація трансформацій може змінюватися, проте вона залишається необхідним інструментом для аналізу перекладацьких стратегій [40, с.89 - 90].

Отримані знання допомагають перекладачам ефективно застосовувати трансформації, забезпечуючи якість і відповідність перекладу оригіналу. Так, у перекладі реклами фраза «*Think different*» може бути передана як «*Думай інакше*», що не лише точно відтворює зміст, а й зберігає стилістичний ефект заклику. У наукових текстах перекладач часто замінює пасивні конструкції на активні: наприклад, «*The data were analyzed*» природніше звучить українською як «*Було проведено аналіз даних*». Крім того, такі знання відкривають нові можливості для подальших досліджень у сфері перекладознавства та сприяють удосконаленню перекладацьких методик, адже в умовах цифровізації перекладачам доводиться поєднувати класичні трансформації зі стратегіями адаптації до автоматизованих інструментів, наприклад, редагуючи машинний переклад складних юридичних документів, щоб уникнути двозначностей.

Загалом, класифікація перекладацьких трансформацій є невід'ємною частиною як теоретичних, так і практичних аспектів перекладознавства. Вона відіграє важливу роль у розвитку цієї галузі науки та сприяє вдосконаленню перекладацьких процесів. Це, у свою чергу, допомагає систематизувати знання

про міжмовну комунікацію та розширює можливості дослідження перекладу як багатогранного явища.

1.3. Лексичні перетворення у художньому перекладі: теоретичний та практичний вимір

Лексичні перетворення є важливим засобом адаптації вихідного тексту до норм цільової мови. Вони дозволяють передати значення оригіналу, уникнувши калькування, стилістичних невідповідностей або втрати змісту. Використання таких трансформацій зумовлене розбіжностями між мовами в системі лексичних відповідників, культурних реалій та стилістичних особливостей. Основні види лексичних перетворень згруповано у таблиці 1.1 на основі аналізу теоретичних перекладознавчих праць (Карабан В. І. [16, с.280 - 283], І. Лощенова та Ф. Нікішина [32, с. 102 - 105]) :

Таблиця 1.1

Основні види лексичних трансформацій

Тип трансформації	Опис	Приклад (англ. → укр).
Транскрипція і транслітерація	Передача іншомовного слова графічними засобами цільової мови	<i>computer</i> → комп'ютер
Калькування	Буквальний переклад окремих елементів слова чи словосполучення	<i>skyscraper</i> → небосх
Генералізація	Заміна вузького поняття ширшим за значенням	<i>oak</i> → дерево
Конкретизація	Заміна загального поняття конкретним	<i>to go</i> → йти пішки
Модуляція	Передача змісту через зміну точки зору	<i>You are welcome</i> → Будь ласка
Антонімічний переклад	Передача змісту через протилежне значення	<i>He seldom smiles</i> → Він майже не усміхається
Компенсація	Додавання або зміна елементів для передачі стилістичного ефекту	<i>He is a real gentleman</i> → Він справжній джентльмен, зразок вихованості
Лексико-семантична заміна	Використання слова, яке не є точним еквівалентом, але відповідає контексту	<i>He made a decision</i> → Він ухвалив рішення

Окрім складнощів у класифікації суто перекладацьких перетворень, деякі лінгвісти вбачають труднощі у відтворенні значень конкретних випадків, які можуть застосовуватися для досягнення адекватності перекладу. Зокрема, О. Радзієвська та Л. Соляк [39] розглядають різноманітні лексичні прийоми перекладу, і ці прийоми аналізують низка інших дослідників.

Перекладацька транскрипція (транскрибування) – це спосіб відтворення звукової форми вихідної мовної одиниці за допомогою фонем мови перекладу без урахування особливостей вимови [10]. Наприклад, англійське *computer* передається українською як «комп'ютер», а французьке *menu* – як «меню».

Транслітерація – це передача оригінальної мовної одиниці за допомогою літер мови перекладу [36, с. 255]. Наприклад, англійське Facebook відтворюється як «Facebook», Google – як «Google», а ім'я Shakespeare – як «Shakespeare».

Калькування – це буквальный переклад, тобто відтворення мовної одиниці оригіналу через відповідний за значенням елемент у мові перекладу [39]. Наприклад, англійське *skyscraper* перекладається як «хмарочос», *superman* – як «надлюдина», а *football* – як «футбол».

До поєднання лексичних і граматичних (лексико-граматичних) перетворень дослідники перекладу відносять описовий і антонімічний переклади [31, с. 73].

Описовий переклад застосовується тоді, коли у цільовій мові відсутній точний відповідник іншомовного слова. У такому випадку лексична одиниця замінюється словосполученням, що пояснює її значення. [39, с.17]

Muffin top → «жировий валик, який видно над поясом тісних штанів»

Cookie-cutter → «щось неоригінальне, однотипне з іншими».

У першому випадку специфічний термін для позначення надлишку жиру пояснюється детальніше, а у другому — сталий вираз адаптується через опис його значення.

Антонімічний переклад – це спосіб передачі окремого слова чи словосполучення за допомогою протилежного за значенням виразу, що допомагає зберегти зміст перекладної одиниці [14, с.60]. Наприклад, *We won't grow old* – «Будемо вічно молодими».

Антонімічний переклад використовується, коли слово або фраза замінюється протилежним за значенням терміном з відповідною зміною структури речення.

He is never late → *He is always on time* → «Він ніколи не запізнюється»
→ «Він завжди приходить вчасно»

They won't forget this day → *They will always remember this day* → «Вони не забудуть цього дня» → «Вони завжди пам'ятатимуть цей день»

Така трансформація допомагає зробити переклад природнішим та стилістично відповідним нормам цільової мови.

До лексико-семантичних перетворень зараховують **модуляцію** (смисловий розвиток) – це варіант контекстуальної заміни, коли лексична одиниця вихідного тексту перекладається словом або словосполученням, значення якого не є точним відповідником, але може бути логічно виведене з нього. У цьому випадку формується причинно-наслідковий зв'язок [16]. Під час такої зміни предмет може бути замінений його ознакою або пов'язаним із ним процесом, процес – предметом чи ознакою, а ознака – процесом або предметом [33, с. 89]. Автор наводить приклад для ілюстрації модуляції: *Quantum theory became available in the 1920s* – «У 1920-х була опрацьована (замість буквального стала доступна) квантова теорія» [17, с.223].

Модуляція передбачає зміну точки зору або логічного зв'язку між поняттями при збереженні загального змісту.

She broke into tears → *She started crying* → «Вона розридалася» → «Вона почала плакати»

The book sells well → *The book is popular among readers* → «Книга добре продається» → «Книга популярна серед читачів»

У першому випадку метафоричний вислів замінюється нейтральною конструкцією, а у другому акцент зміщується з фізичної дії на результат.

Конкретизація полягає в заміні загального поняття на більш вузьке за змістом слово, яке краще передає контекст.

To go → *To walk* → «*Йти*» → «*Йти пішки*»

Animal → *Dog* → «*Тварина*» → «*Собака*»

Завдяки такому прийому переклад стає точнішим і зберігає адекватність у новому контексті.

Д. Татарук [41, с. 83] зараховує конкретизацію та генералізацію до лексико-семантичних замін, як і деякі інші автори Л. Науменко, А. Гордєєва. Проте інші дослідники відносять їх до різновидів контекстуальних замін, серед яких є І. С. Бик. На нашу думку, заміна мовної одиниці на відповідне вужче або ширше поняття, яке передається за допомогою іншого слова, безперечно позначається на звуженні або розширенні семантики слова. Тут радше мова про термінологію, а не про суть явища.

Генералізація – протилежний до конкретизації процес, коли вузьке поняття замінюється ширшим.

Oak → *Tree* → «*Дуб*» → «*Дерево*»

Violin → *Musical instrument* → «*Скрипка*» → «*Музичний інструмент*»

Цей прийом корисний, коли точна назва предмета не є важливою для змісту або не має прямого відповідника в цільовій мові або ж для доступності розуміння читачами тексту у перекладі.

Транскрипція дозволяє зберегти автентичне звучання слова, що є особливо важливим для термінів та культурних реалій. Це передача звукової форми іншомовного слова засобами цільової мови без урахування особливостей його написання. Такий метод використовується переважно при передачі власних назв, запозичень та технічних термінів [17, с.305]..

Sushi → «*Суші*»

Bluetooth → «*Блутус*»

Tsunami → «Цунамі»

Транслітерація, на відміну від транскрипції, орієнтується на графічний вигляд слова, а не його звучання. Вона полягає у передачі написання іншомовного слова засобами алфавіту цільової мови і часто використовується при передачі імен, назв брендів та географічних назв [17, с.305].

London → «Лондон»

Amazon → «Амазон»

Einstein → «Ейнштейн»

Таким чином, лексичні перетворення відіграють ключову роль у процесі перекладу, забезпечуючи точність та природність тексту. Основні методи, такі як транскрипція, транслітерація, калькування та змішане транскодування та інші і допомагають адаптувати іншомовні слова відповідно до норм цільової мови, зберігаючи при цьому їхнє значення та культурний контекст.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЛЕКСИЧНИХ ПЕРЕТВОРЕНЬ У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ ДЖОДЖО МОЙЄС «ДО ЗУСТРІЧІ З ТОБОЮ»

2.1. Типологія лексичних трансформацій роману

Переклад художнього тексту завжди є складним завданням, оскільки він вимагає не лише точності у відтворенні змісту, а й збереження образності та передачі характеру персонажів.

Лексичні трансформації є невід’ємною частиною перекладацького процесу, особливо у художньому перекладі, де необхідно передати зміст, зберегти експресивність та індивідуальність мовлення героїв.

Зіставний аналіз англomовного роману Джоджо Мойєс «До зустрічі з тобою» та його перекладу українською, виконаного Надією Хаєцькою, виявляє використання широкого спектра трансформацій: зміни частини мови, конкретизації, узагальнення, компенсації, антонімічного перекладу, перебудови речень та експлікації, що мають як граматичний, так і лексичний характер.

Такий підхід допомагає зробити вислів природнішим українською мовою. Наприклад, конструкція «*It wasn't quite the enthusiastic response*» [53] є типовою для англійської, тоді як україномовна аудиторія краще сприймає дієслівний варіант «*Таку відповідь сприйняли не дуже захоплено*».

Ще один приклад трансформації можна побачити у фразі:

«*I sat up a little straighter.*» [53]

яка у перекладі звучить як:

«*Я випрямилася.*» [54]

Тут спостерігаємо перехід від англійської конструкції з дієсловом *sat up* та прикметником *straighter* до українського дієслова «випрямилася». Такий

переклад точніше передає семантичне навантаження вищого ступеня порівняння слова *straighter* і водночас звучить природно для українського читача. Отже, автор перекладу вдається до зміни частин мови.

Розглянемо інші лексичні трансформації, серед яких важливим є **конкретизація**, коли загальне значення слова уточнюється в перекладі. Наприклад:

«*She ... **glowered***» [53]

Можливий варіант перекладу:

«*Вона ... **люто зиркнула***.» [54]

В англійському оригіналі використано дієслово *glowered*, що означає дивитися сердито або похмуро. Українське «*люто зиркнула*» надає фразі більшої експресії, динаміки, що відповідає контексту. Крім цього, тут відбувається декомпресія — додавання елемента «люто», який підсилює емоційність вислову.

Окремо варто відзначити переструктурування речень, що є необхідним через відмінність синтаксису англійської та української мов. Наприклад:

«*You're missing **the point**. He doesn't have to actually do anything, but it's about widening his horizons, right?*» [53]

можна перекласти як:

«*Ти не розумієш **головного**. Йому не обов'язково щось робити, важливо розширювати його світогляд, правильно?*» [54]

У цьому випадку відбулося граматичне переструктурування, завдяки чому вислів звучить природно для українського читача. Крім того, переклад *point* як «головне» є прикладом конкретизації, що дозволяє уникнути калькування та краще відтворити прагматичний зміст репліки.

Конкретизація також відіграє важливу роль у відтворенні образів персонажів. У наступному фрагменті:

«*He said you'd be reading a book. I said you'd be watching telly.*» [53]

У перекладі маємо:

«Він сказав, що ти читатимеш книжку. Я сказав, що ти дивитимешся *серіал*.» [54]

Слово *telly* буквально означає «телевізор», однак у перекладі воно передано як *серіал*. Це приклад конкретизації, що одночасно є й граматичною субституцією: загальне поняття телеперегляду звужене до більш конкретного жанру, який логічніше пасує до контексту розмови. Такий вибір допомагає відтворити неформальний стиль діалогу та показує дотепність героїв.

Натомість у деяких випадках перекладач застосовує узагальнення, щоб зробити образ зрозумілішим для українського читача. Наприклад, у фразі:

«*She was wearing a pair of Converse.*» [53]

В українському варіанті:

«*На ній були кеди.*» [54]

Тут *Converse* (назва бренду) узагальнено до кеди. Це спрощення дозволяє уникнути надмірної деталізації, яка не має суттєвого значення для сюжету, і водночас робить текст ближчим до сприйняття українським читачем.

Протилежним прийомом є *узагальнення (генералізація)*, коли в перекладі використовують ширше поняття, ніж в оригіналі. Наприклад, для фрази:

«*I was wearing my French peasant's jacket in indigo denim, a minidress, and a pair of army boots.*» [53]

пропонований переклад:

«*На мені була моя французька куртка з індигового деніму, мінісукня та армійські черевики.*» [54]

У цьому випадку відбулася *адаптація* словосполучення French peasant's jacket до простішого варіанту «французька куртка». Вилучення елемента peasant пояснюється тим, що поняття «селянська куртка» в українському контексті могло би звучати неприродно або навіть незрозуміло для читача.

Компенсація застосовується тоді, коли певні стилістичні чи емоційні особливості неможливо передати без змін у реченні. Наприклад:

«*She said it like I was suggesting performing **amateur keyhole surgery** on him.*» [53]

«Вона сказала це так, ніби я запропонувала йому самотужки робити операцію через крихітний отвір.» [54]

У цьому випадку «*amateur keyhole surgery*» не є поширеним поняттям в українській мові. Перекладачка застосувала експлікацію та контекстуальну заміну, розширивши зміст для відтворення саркастичного тону фрази. Тут спостерігаємо граматичну трансформацію — перебудову всього речення, а також лексичну — при передачі виразу *keyhole surgery*.

У деяких уривках зустрічається низка культурних реалій, які потребують адаптації, наприклад:

«*I wasn't sure what she thought she was going to do—send Dad out with a sledge and a St. Bernard?*» [53]

«Я не знала, що вона збирається робити – відправити тата з саньми та сенбернаром?» [54]

Одним із прийомів, до яких вдається перекладач, є **компенсація**. Вона використовується тоді, коли певний образ або стилістична особливість не має прямого відповідника в українській мові. Наприклад, у сцені з іронічним коментарем:

«Я не знала, що вона збиралася зробити – відправити тата на санчатах рятувати мене?»

Тут бачимо **перифразування** як спосіб компенсації: перекладачка замінює незрозумілий для українського читача образ на більш природний, але зберігає саркастичний тон висловлювання.

Інший випадок **компенсації** спостерігаємо у фразі:

«*Patrick's stomach no longer gave when I nestled into him; it was a hard, unforgiving thing, like a sideboard.*» [53]

Дослівний переклад звучав би як «Живіт Патріка більше не прогинався, коли я до нього притискалася; він став твердим, як буфет.» Однак слово

Дослівний переклад звучав би як «*Живіт Патріка більше не прогинався, коли я до нього притискалася; він став твердим, як буфет.*» Однак слово *sideboard* («буфет») в українській не має аналогічного переносного значення. Тому у перекладі Надії Хаєцької подано: «...*твердим, як дошка.*» Це приклад вдалого добору еквівалента, що передає ідею жорсткості, при тому уникаючи культурної невідповідності.

Адаптація, як один із ключових аспектів перекладу, є частим прийомом для відтворення розмовної лексики та стилістичних особливостей. Наприклад, в уривку, де Лісса жартує про екстремальні подорожі, англійський текст містить фрази, що передають неформальний стиль мовлення:

1. «*Do we really have to do something that involves trekking up mountains, or hanging over ravines? It's our first proper holiday together, and there is literally not one single trip in these that doesn't involve either **throwing yourself off something** or*—she pretends to shudder—*»wearing fleece.*» [53]

Переклад цього уривку вимагає гнучкого підходу, адже в українській мові відсутні прямі відповідники для деяких фраз. Наприклад, «*throwing yourself off something*» передає ідею екстремальних розваг, але дослівний переклад («кидатися звідкись») звучав би некоректно. Відповідно, доречнішим було б використання стилістично близьких варіантів, наприклад: «стрибати з мосту чи пірнати зі скелі». Так само, вираз «*wearing fleece*», що має певний саркастичний відтінок щодо туристичного одягу, можна передати як «вдягати туристичний костюм» або «носити флісові кофти», що буде звучати природніше у поєднанні з додаванням елемента «кофта» на цьому варіанті зупиняється авторка перекладу.

У деяких уривках зустрічається низка культурних реалій, які потребують адаптації, наприклад:

«I wasn't sure what she thought she was going to do—send Dad out with a sledge and a St. Bernard?» [53]

«Я не знала, що вона збирається робити – відправити тата з саньми та сенбернаром?» [54]

Ще одним яскравим прикладом є діалог між Ліссою та Віллом:

«*I can't do those sorts of holidays. I need to be doing something.*»

«*Like **throwing yourself** out of airplanes.*»

2. «*Don't knock it till you've tried it.*» [53]

«Я не можу їздити в такі канікули. Мені потрібно щось робити.»

«Наприклад, стрибати з літака.»

«Не критикуй, поки не спробуєш.» [54]

Цей фрагмент відображає характер Вілла—його прагнення до активного життя. В українському перекладі важливо зберегти легкість і жартівливий тон розмови. Наприклад, фразу «*Like throwing yourself out of airplanes*» можна адаптувати як «Як стрибати з парашутом». А вираз «*Don't knock it till you've tried it*» потребує особливої уваги, оскільки дослівний переклад («Не засуджуй, поки не спробуєш») не зовсім відповідає стилістиці. Влучним варіантом може бути «Не відкидай, поки не спробував» [54]. Можемо запропонувати і своє рішення: «Не критикуй, поки не дізнався, що воно таке». Отже у даному випадку автор перекладу вдається до контекстуальної заміни.

Важливим аспектом є передача гумору. Наприклад, коли Лісса скаржиться на Віллову прив'язаність до телефону:

3. «*Mr. BlackBerry makes me feel like Miss Gooseberry.*» [53]

Тут використано гру слів: «BlackBerry»—назва телефону, а «Gooseberry»—це також ідіоматичний вираз, що означає третю зайву людину у стосунках. В українській мові немає точної аналогії, тому переклад потребує адаптації. Наприклад: «Пан BlackBerry змушує мене почуватися зайвою» або «Твій телефон—третій зайвий у наших стосунках». Так можна передати ідею оригіналу, зробивши її природною для українського читача. (автор перекладу використав «Пан BlackBerry» в цьому випадку ілюструємо транскодування)

Генералізація — це заміна конкретного поняття ширшим, а конкретизація — навпаки.

«*The **annex's** living room was deceptively large.*» [53]

«*Вітальня в **прибудові** здавалася несподівано великою.*» [54]

Тут слово annex («прибудова», «флігель») може бути передано або як конкретний термін, або ширшим варіантом «окрема частина будинку», залежно від контексту. Маємо приклад генералізації, що робить текст зрозумілішим для читача.

«*I set about making him some **tea** as he went to check on Will.*» [53]

«*Я вирішила зробити **гарячий напій**, поки він перевіряв Вілла.*»

У цьому прикладі відбулася *генералізація*: заміна слова tea («чай») на ширший варіант «гарячий напій», оскільки в українському контексті хворому могли б запропонувати не лише чай, а й інші напої.

«*If you position **it** near his hand, he can usually manipulate it himself.*» [53]

«*Якщо поставити **пульт** біля його руки, він зможе сам ним користуватися.*» [54]

Тут відбувається *конкретизація* (заміна займенника it на конкретний іменник «пульт») і граматична заміна (займенник → іменник). Таке рішення відповідає контексту й робить фразу виразнішою.

«*Nathan shrugged off his **coat**.*» [53]

«*Нейтан стягнув **важку куртку**.*» [54]

Тут спостерігається інший випадок *конкретизації*: заміна загального слова coat на «важка куртка». Такий вибір посилює атмосферу холоду, яка описується в романі, і точніше передає контекст.

У творі також є чимало *експлікацій*, коли певні поняття роз'яснюються в перекладі. Наприклад:

«*Treena was blowing on her hands, her feet moving involuntarily up and down, as if marching on the spot.*» [53]

*«Тріна дмухала на руки, її ноги мимоволі рухалися вгору-вниз, наче вона марширувала на місці, **намагаючись зігрітися.**» [54]*

Додавання «намагаючись зігрітися» допомагає зробити фразу зрозумілішою для україномовного читача.

Лексичні трансформації також необхідні для відтворення культурних реалій. Наприклад, в епізоді, де Вілл розмовляє із охоронцем:

«Terrible. Raining cats and dogs.» [53]

Цей англійський ідіоматичний вираз буквально означає «дощить котами і собаками», але в українській мові він не має прямого відповідника. Тому перекладач використовує аналог «*Ллє як з відра*» [54].

Ще одним аспектом, що потребує адаптації, є внутрішні монологи Луїзи. Наприклад, у сцені, де вона повертається додому після втрати роботи:

«There are 158 footsteps between the bus stop and home, but it can stretch to 180 if you aren't in a hurry, like maybe if you're wearing platform shoes.» [53]

«Від автобусної зупинки до мого дому 158 кроків, хоча якщо не поспішати, їх може бути 180. Особливо якщо ти у взутті на платформі.» [54]

Ця деталь підкреслює уважність Луїзи до дрібниць. У перекладі бачимо генералізацію та пермутацію (зміна порядку слів), а також додавання слова («мого») та вилучення для збереження природного ритму української фрази. Дієприкметникову конструкцію *wearing platform shoes* не було вилучено, а передано через уточнювальну фразу «*якщо ти у взутті на платформі*», що відповідає нормам української мови.

Адаптація також зачіпає соціальні реалії. Наприклад, коли Луїза приходить на співбесіду, її запитують:

«Do you have aspirations for a career? Would this be a stepping-stone to something else?» [53]

В англійській культурі *stepping-stone* («сходи́нка до чогось») є поширеним метафоричним висловом, проте в українській такий образ уживається рідко. Тому переклад може звучати так:

«Чи ви бачите в цій роботі перспективу для кар'єри?» або «Чи це лише тимчасовий варіант для вас?» [54]

Тут застосовано контекстуальну субституцію (лексичну заміну), яка дозволяє уникнути буквального, але неприродного перекладу.

Ще один приклад:

«We needed someone quite often in the early days.» [53]

«У перші дні нам часто була потрібна допомога.» [54]

У перекладі займенник *someone* замінено на іменник «допомога». Це приклад граматичної трансформації (заміна частини мови) та лексичної заміни, що робить вислів природнішим у цільовій мові.

Подібна ситуація виникає й з ідіомою:

«His bark is worse than his bite.» [53]

«Він здається страшнішим, ніж є насправді.» [54]

Український буквальний відповідник не функціонує як стала фраза, тому використано переклад-еквівалент за змістом — адаптований аналог, що зберігає семантичну сутність вислову.

В англійській мові поширені вигуки та емоційно забарвлені елементи, які можуть бути збережені, послаблені або підсилені під час перекладу. Наприклад:

«Oh God, I thought. I'm not up to this.» [53]

«Я подумала: це не для мене.» [54]

Тут вигук *Oh God* опущено, а *I'm not up to this* передано нейтральніше. Це редукція емоційності для дотримання норм цільової мови. Альтернативний варіант «Я подумала: я з цим не впораюся» міг би частково зберегти експресію оригіналу.

Водночас інколи емоційність, навпаки, посилюється:

«Jesus. Think of all the things you couldn't do...»

«Господи! Подумай тільки, скільки всього ти не зможеш зробити...»

У цьому випадку власне ім'я Jesus передано як «Господи» — лексико-граматична заміна (власне ім'я → загальне релігійне звертання). Це також генералізація, оскільки конкретний образ замінюється ширшим поняттям, яке природніше сприймається українським читачем.

Не уникнути *адаптацій* позначень культурних реалій у такому фрагменті:

«I snapped my mobile phone shut, and blew out my cheeks.» [53]

«Я з силою поклала телефон і зітхнула.» [54]

Тут маємо кілька трансформацій:

- генералізація (mobile phone → «телефон»);
- описовий переклад (snapped shut → «з силою поклала»);
- опущення (емоційно-невербальний жест blew out my cheeks передано нейтральним «зітхнула»).

Такі зміни роблять вислів зрозумілішим і стилістично відповідним українській нормі.

Питання передачі культурних назв і реалій бачимо й у прикладі:

«The Kings Head was always busy on a Thursday evening.» [53]

The King's Head — типовий британський паб. У перекладі Н. Хаєцької назву збережено без адаптації, що є прикладом трансплантації з частковим збереженням культурного колориту. Теоретично можливий варіант типу «Королівська Корона», що був би прикладом смислової адаптації, однак він втрачає локальний британський контекст.

Окремої уваги заслуговує *адаптація ідіом*, які часто не мають прямих відповідників в іншій мові. Наприклад:

«She missed Thomas like an amputated limb.» [53]

У буквальному перекладі («сумувала за Томасом, як за ампутованою кінцівкою») вираз звучав би надто грубо і не властиво для українського контексту. У перекладі Н. Хаєцької подано: «Вона відчувала його відсутність, ніби втратила частину себе.» [54] Це приклад еквівалентного перекладу

ідіоми, де збережено емоційний зміст, але використано інший образ, ближчий українській культурі.

Таким чином, емоційність в українському перекладі може як зменшуватися (редукція вигуків), так і підсилюватися (через експресивні заміни). У випадку культурних реалій перекладачка здебільшого зберігає оригінальні назви, забезпечуючи автентичність тексту, але іноді можливі й адаптовані варіанти для кращого сприйняття.

Однією з найпоширеніших трансформацій у художньому перекладі є лексична заміна, адже окремі одиниці іншої мовної системи можуть бути більш прийнятними або нести інше конотативне значення. Дотримання норм цільової мови вимагає адаптації, що нерідко передбачає відхід від буквральності.

Наприклад:

«Might as well have given him an M&M.» [53]

Буквальний переклад:

«Могла б так само дати йому M&M's.»

Однак для українського читача така фраза без додаткового контексту може не передати передбачений авторкою відтінок іронії. В оригіналі вислів функціонує подібно до фрази *like you've been given a sweet*, авторка перекладає:

«Наче цукерку дала.» [54]

Це приклад **генералізації** (розширення поняття), поєднаної з компенсацією, адже переклад точніше передає саркастичний тон ситуації.

Ще одна показова репліка:

«Jesus. All morning? Didn't you know he can't regulate his own temperature?» [53]

«Господи. Весь ранок? Ти ж знаєш, що він не може сам регулювати температуру.» [54]

Тут релігійний вигук Jesus замінено на природний для української культури варіант «Господи». Це приклад компенсації, спрямованої на збереження емоційності. Одночасно відбувається граматична трансформація: заперечна форма *Didn't you know...* передана стверджувальною конструкцією «*Ти ж знаєш...*». Використання еліптичних реплік («*Весь ранок?*») зберігає стиль і спонтанність висловлювання.

В англійській художній мові часто трапляються образні конструкції, які в перекладі можуть бути як зменшені, так і підсилені. Наприклад:

«It felt like the house had suddenly woken from a dreamlike state.» [53]

«Здавалося, що будинок раптово ожив, немов вирвавшись із заціпеніння.» [54]

Тут простежується підсилення експресивності через введення додаткового образу («немов вирвавшись із заціпеніння»), що допомагає зберегти художній ефект і атмосферність оригіналу.

Ще один приклад:

«I woke to the sound of my name.» [53]

«Мене розбудив чийсь голос.» [54]

У цьому випадку бачимо логізацію (раціональне уточнення значення) та вилучення: буквальне «звук мого імені» було обрано більш прийнятний для української мови варіант «чийсь голос». Така трансформація зберігає зміст, усуваючи буквральність.

Важливим аспектом є передача неформального мовлення персонажів, зокрема Луїзи. Її мовлення вирізняється простотою, спонтанністю та легкою іронією:

«Is it?» I counted back on my fingers. «I suppose it is.» [53]

Буквальне «Це так?» звучало б занадто книжно. Тому перекладачка використовує:

«Та невже? Ой, і справді...» [54]

Це приклад контекстуальної заміни, яка дозволяє природно передати емоцію здивування та живу усну інтонацію.

Ще одним прийомом є гіперболізація, яка допомагає передати підсилені емоції персонажів. У сцені, де мати Лу панікує:

«But what if he needs to go to the loo? We don't have a downstairs bathroom. I don't think Daddy would be able to carry him upstairs.» [53]

У перекладі читаємо:

«А якщо йому потрібно буде в туалет? У нас же немає санвузла на першому поверсі! Та тато його нізащо не донесе нагору!» [54]

Тут бачимо опущення другорядних елементів (I don't think), а також підсилення експресії через вигуки й окличні речення. Це дає змогу відтворити паніку й тривожність персонажки.

Окремої уваги заслуговує передача гри слів та іронії:

«A curtsy will be fine.» [53]

«Можна й реверанс.» [54]

Оскільки *curtsy* — типово жіночий уклін, звернений до чоловіка, збереження прямого відповідника дозволяє передати комічність і іронічний підтекст репліки.

Серед соціолінгвістичних аспектів перекладу варто виділити передачу прізвиськ. Лу називає Патріка Running Man. Варіант «Бігун» передає лише буквальний зміст, але не передає іронічного ставлення Лу до його одержимості спортом. У перекладі Н. Хаєцької вжито нейтральний варіант, що є прикладом втрати конотативного відтінку. У теорії було б можливим використати контекстуальну заміну («Містер Марафон», «Маніяк бігу»), щоб відтворити сарказм.

Адаптації потребують і культурні реалії, зокрема назви брендів:

«Patrick stood on the edge of the track, jogging on the spot, his new Nike T-shirt and shorts sticking slightly to his damp limbs.» [53]

У перекладі бренд Nike збережено без змін — це приклад трансплантації власної назви. Інші елементи речення зазнали адаптації: *jogging on the spot* передано як «розминаючись на місці» (конкретизація), *sticking slightly* — як «щільно прилипи» відбулась контекстуальна заміна, *limbs* передано через генералізоване «тіло». У результаті отримуємо природний та стилістично узгоджений опис.

Таким чином, аналіз наведених прикладів показує, що типологія лексичних трансформацій у перекладі роману Джорджо Мойєс «До зустрічі з тобою» є не лише технічно необхідним інструментом, а й засобом збереження стилістики, емоційної виразності та культурної специфіки твору. Переклад постає як складний процес інтерпретації й адаптації, що враховує контекст, авторський задум і норми цільової аудиторії, а не механічну підстановку слів.

2.2. Комплексні лексико-граматичні трансформації

Переклад художнього тексту, зокрема роману Джорджо Мойєс «До зустрічі з тобою», передбачає використання різних лексичних перетворень для точного відтворення змісту, стилістики та емоційного забарвлення оригіналу. Враховуючи відмінності між англійською та українською мовами, у процесі перекладу виникає необхідність застосування також низки граматичних трансформацій, які допомагають зробити текст зрозумілим і природним для україномовного читача.

Одним із найважливіших граматичних перетворень у художньому перекладі є зміна частини мови. Цей прийом часто використовується для адаптації англійських конструкцій до норм української мови, адже англійська тяжіє до номіналізації (широкого використання іменників), тоді як українська надає перевагу дієсловним формам. Наприклад:

«It wasn't quite the enthusiastic response I'd been hoping for.» [53]

У перекладі знаходимо варіант: «Відповідь була далекою від мєї захопленої реакції, на яку я сподівалася.» [54]

У цьому випадку відбувається **подвійна трансформація**: лексична — заміна займенника *it* на іменник «відповідь», і водночас граматична — перебудова структури речення, де англійська іменникова конструкція передається українським дієслівно-іменниковим поєднанням. Такі зміни роблять текст стилістично природним для українського читача.

Ще одним поширеним прийомом є конкретизація, яка передбачає заміну загального поняття більш точним з метою посилення експресії та відповідності контексту. Наприклад:

«He drank some liquid from a plastic cup.» [53]

Дослівний переклад «Він випив якусь рідину з пластикового стаканчика» звучав би нечітко та неприродно. У перекладі подано:

«Він випив воду з пластикового стаканчика.» [54]

Тут відбувається конкретизація: *liquid* → «вода». Така трансформація зберігає зміст і водночас робить вислів зрозумілішим для українського читача. Також відбувається додаткова граматична трансформація зменшувальнуваного суфікса у іменнику «стаканчика».

Протилежним прийомом виступає **узагальнення**, коли конкретне слово оригіналу замінюється ширшим за значенням, щоб уникнути зайвої деталізації або культурних непорозумінь. Наприклад:

«She put on her Manolo Blahniks and left the room.» [53]

Буквальне відтворення назви бренду могло б ускладнити сприйняття. Тому перекладачка подає:

«Вона взула свої дорогі туфлі й вийшла з кімнати.» [54]

Тут Manolo Blahniks передано через ширше поняття «дорогі туфлі». Це узагальнення разом із додаванням семи статусності («дорогі») дозволяє зберегти функцію бренду — підкреслення смаку та соціального становища персонажки — без перевантаження читача.

Таким чином, лексичні й граматичні трансформації перебувають у тісному взаємозв'язку: зміна частини мови нерідко супроводжується

конкретизацією або узагальненням, і всі ці прийоми працюють на те, щоб зробити переклад максимально природним, не втрачаючи змісту й стилістики оригіналу.

Важливим інструментом перекладача є **компенсація**, що застосовується, коли стилістичний ефект оригіналу неможливо відтворити буквально через відмінності мовних систем. Наприклад:

«Jesus. All morning? Didn't you know he can't regulate his own temperature?» [53]

У перекладі читаємо:

«Господи. Весь ранок? Ти ж знаєш, що він не може сам регулювати температуру.» [54]

Тут вигук Jesus адаптовано до українського мовного контексту як «Господи» — типова компенсація, що відтворює емоційність репліки. Одночасно бачимо граматичну перебудову: Didn't you know... перетворено на «Ти ж знаєш...», а також використано еліптичну конструкцію («Весь ранок?»), характерну для живої розмовної мови.

Отже, компенсація, антонімічний переклад, експлікація та адаптація культурних реалій демонструють, що переклад — це творчий процес, у якому лексичні та граматичні трансформації нерозривно поєднуються для збереження емоційної та стилістичної виразності твору.

Через значні синтаксичні відмінності між англійською та українською мовами перекладач нерідко вдається до переструктурування. Англійська тяжіє до використання дієприкметникових і герундіальних конструкцій, тоді як в українській мові вони часто звучали б громіздко й штучно. Тому український переклад переважно використовує **дієслівні структури**.

Наприклад, у реченні:

«I was sitting at the small table, peeling potatoes for his evening meal, and didn't look up when he positioned his wheelchair in the doorway.» [53]

переклад подає:

«Я сиділа за маленьким столом, чистила картоплю на вечерю і не підняла очей, коли він під'їхав на візку до дверей.» [54]

Тут бачимо кілька трансформацій:

- переструктурування: peeling potatoes → «чистила картоплю»;
- конкретизація: for his evening meal → «на вечерю»;
- генералізація: positioned his wheelchair → «під'їхав на візку»;
- емоційність мовлення: прикметник small перекладено як маленький (емоційною афіксом), що надає фразі більшої виразності, зберігаючи стиль авторки.

Ще один приклад — переклад конструкції з *герундієм*: «If I could work out a way of dying with dignity, and if I didn't know it would devastate my family, I would take it.» [53]

У перекладі:

«Якби я міг знайти спосіб померти з гідністю і не знав, що це зруйнує мою родину, я б скористався ним.»

Використано такі трансформації:

- герундій → дієслово: dying → «померти»;
- контекстуальна заміна: work out a way → «знайти спосіб»;
- варіантний відповідник: devastate my family → «зруйнує мою родину»;
- конкретизація: take it → «скористався ним».

Таким чином, переструктурування є не лише технічною необхідністю, а й інструментом стилістичної адаптації, що дозволяє уникнути штучності й передати настрій та ритм оригіналу.

Одним із найскладніших завдань перекладача є відтворення мовлення та характерів героїв. У романі Джорджо Мойєс «До зустрічі з тобою» гумор, іронія та саркастичні репліки є ключовими для розкриття образів Луїзи, Вілла й Натана.

Розглянемо репліку Вілла:

«Let me get this straight. You two are betting actual money...»

У перекладі:

«Дайте-но мені розібратися. Ви двоє реально укладаєте парі на гроші...»[53–54]

Далі:

«...on a Friday night I would be at home...»

→ *«...що в п'ятницю ввечері я сидітиму вдома...»*

і:

«...either reading a book or watching television.»

→ *«...або читатиму книжку, або дивитимуся телевізор.» [53–54]*

У цьому фрагменті поєднано кілька прийомів:

- граматична заміна: *let me get this straight* → *«дайте-но мені розібратися»*;
- контекстуальна заміна: *betting actual money* → *«укладаєте парі на гроші»*;
- варіантний відповідник: *on a Friday night* → *«у п'ятницю ввечері»*;
- збереження іронічної інтонації через структуру та ритм реплік.

Ці трансформації не лише зберігають зміст, а й передають тон і стиль діалогу, відтворюючи характерну для персонажів дотепність.

Передача характерів героїв у перекладі роману забезпечується комплексним використанням лексичних і граматичних трансформацій — конкретизації, узагальнення, експлікації, компенсації, контекстуальних заміни і переструктурування. Завдяки цьому переклад не лише передає зміст оригіналу, а й відтворює інтонаційні, стилістичні та емоційні особливості мовлення персонажів, що є ключовим для художнього тексту.

У процесі дослідження було проаналізовано понад 100 прикладів перекладу роману Джорджо Мойєс «До зустрічі з тобою» (у перекладі Надії Хаєцької). Метою цього аналізу стало виявлення закономірностей застосування перекладацьких трансформацій та визначення їх частотності.

Отримані результати свідчать, що переклад художнього тексту передбачає активне використання як граматичних, так і лексичних перетворень.

Передусім слід звернути увагу на граматичні трансформації, оскільки саме вони дозволяють адаптувати англійський синтаксис до норм української мови. Як показано у Табл. 2.1, найпоширенішим прийомом виявилось переструктурування речень (60%). Це пояснюється тим, що англійські висловлювання часто містять складні або громіздкі конструкції, які в українській мові мали б буквالیстичний характер без змін у порядку слів. Другим за частотою вживання є прийом зміни частини мови (40%), що зумовлено відмінностями у граматичній структурі обох мов. Зокрема, англійська тяжіє до номіналізації, тоді як українська надає перевагу дієслівним конструкціям.

Таблиця 2.1

**Частота використання граматичних трансформацій у перекладі
роману «До зустрічі з тобою»**

Граматична трансформація	Відсоткове співвідношення (%)
Переструктурування речень	60%
Зміна частини мови	40%
Загалом	100%

Аналіз показує, що граматичні трансформації у перекладі мають першочергове значення для досягнення природності звучання та стилістичної відповідності. Наочно це можна простежити на рис. 2.1, який демонструє розподіл граматичних трансформацій у відсотковому співвідношенні.

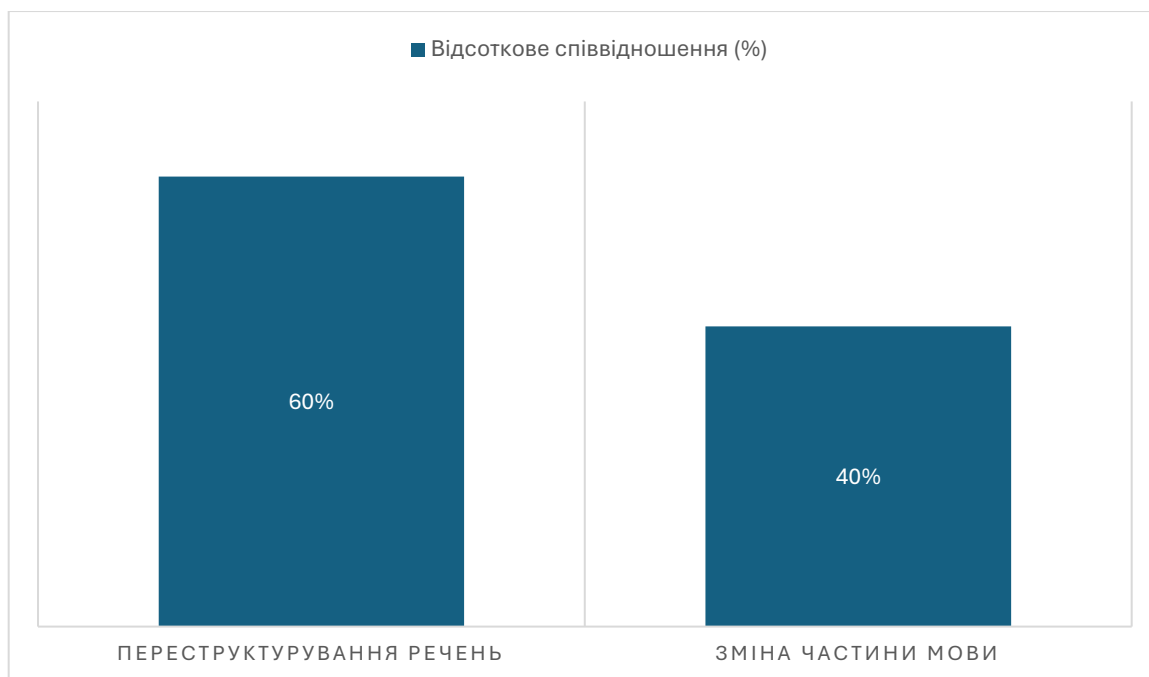

Рис. 2.1. Статистичний розподіл граматичних трансформацій

Джерело: створено на основі власного дослідження автора

Не менш важливими є лексичні трансформації, що дозволяють зберегти емоційність і культурну специфіку оригінального тексту. Згідно з даними Табл. 2.2, найчастіше використовуються конкретизація (28%) та експлікація (25%). Це свідчить про те, що перекладачеві доводиться уточнювати значення або пояснювати культурні реалії, аби зробити їх зрозумілими для українського читача. Досить значну частку становить компенсація (20%), яка забезпечує збереження стилістичної виразності там, де буквальний переклад був би неприродним. Антонімічний переклад застосовується у 15% випадків, а узагальнення є найрідше вживаним прийомом (12%) порівняно із згаданими, хоча теж доволі поширеним.

Таблиця 2.2

**Частота використання лексичних трансформацій у перекладі
роману «До зустрічі з тобою»**

Лексична трансформація	Відсоткове співвідношення (%)
Узагальнення	12%
Антонімічний переклад	15%

Компенсація	20%
Експлікація	25%
Конкретизація	28%
Загалом	100%

На рис. 2.2 подано розподіл лексичних трансформацій у перекладі роману. Як видно з діаграми, саме конкретизація й експлікація утворюють найбільші сегменти, що ще раз підтверджує їхню важливу роль для адаптації іншомовного тексту.

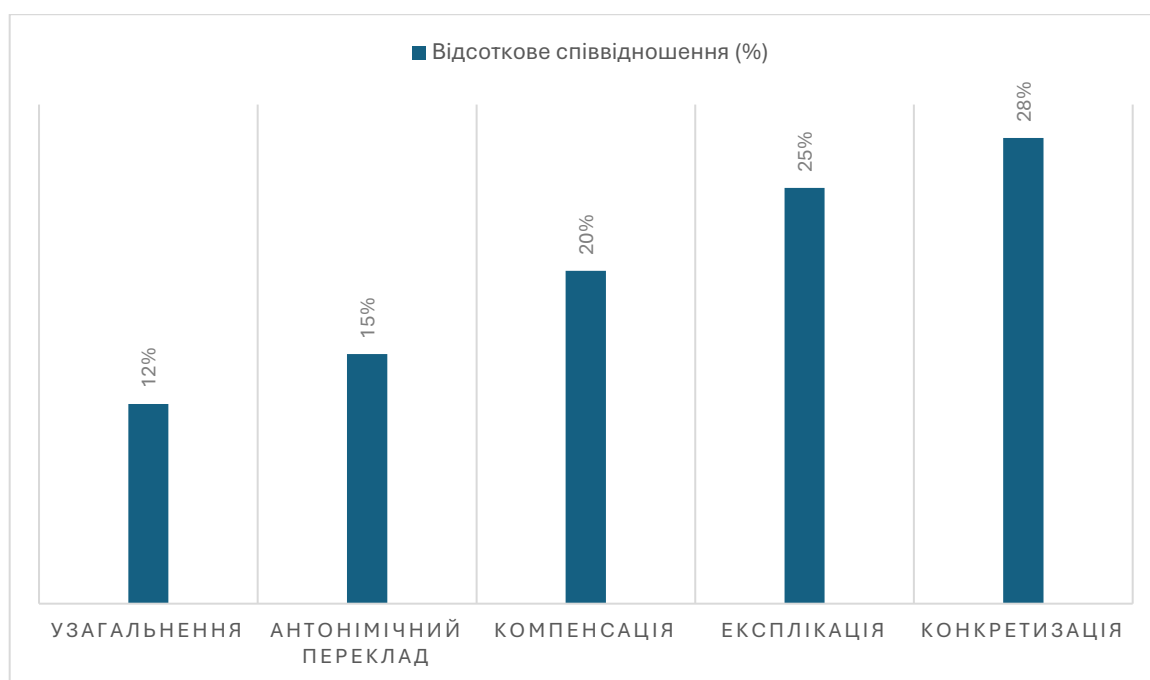

Рис. 2.2. Статистичний розподіл лексичних трансформацій

Джерело: створено на основі власного дослідження автора

Таким чином, проведений статистичний аналіз показує, що переклад художнього твору є складним багаторівневим процесом. Граматичні трансформації забезпечують синтаксичну природність українського тексту, тоді як лексичні трансформації зберігають стилістичну виразність і культурну специфіку. У сукупності ці прийоми дають змогу досягти основної мети перекладу — максимально повноцінної передачі змісту, стилю та емоційного забарвлення оригіналу.

2.3 Лексичні перетворення як засіб збереження експресивності мовлення твору

Художній стиль Джорджо Мойєс поєднує емоційну глибину з легкістю викладу, що створює ефект залученості читача та сприяє глибокому емоційному відгуку. Вона використовує теплу, часом іронічну оповідь, що балансує між драматизмом та життєрадісністю. Перекладачеві необхідно віднайти відповідні лексичні, синтаксичні та стилістичні засоби, щоб передати цей баланс, зберігши природність мови та живість діалогів.

Одним із головних викликів перекладу «До зустрічі з тобою» є передача ~~особистих~~ мовних особливостей персонажів. Наприклад, головна героїня Лу Кларк відрізняється невимушеним, легким стилем мовлення, що відображає її безпосередність та оптимізм. Натомість Вілл Трейнор говорить стриманіше, саркастичніше, що підкреслює його характер і ставлення до життя після трагедії. У перекладі важливо відтворити ці відмінності, використовуючи відповідні мовні засоби цільової мови, щоб зберегти автентичність їхніх голосів.

Ритм та темп тексту також впливають на емоційне сприйняття. Мойєс майстерно змінює ритм оповіді, уповільнюючи його у драматичних моментах та прискорюючи у діалогах, що надає тексту динамічності. Перекладач повинен бути уважним до цих нюансів, коригуючи синтаксис та структуру речень, щоб адаптувати ритмічні особливості оригіналу відповідно до норм цільової мови.

Особливу роль у збереженні стилю оригіналу відіграє передача гумору та іронії. Вони є важливими елементами твору, що роблять історію більш живою та наближеною до реальності. Переклад таких моментів вимагає не лише мовної гнучкості, а й творчого підходу, адже прямий еквівалент не завжди працює. Перекладачеві потрібно шукати аналогічні вирази та

стилістичні прийоми, що викликатимуть у читача схожі емоції, як і в оригінальному тексті.

Метафонія та **символізм** роману також значною мірою впливають на емоційний забарвлення. Наприклад, крилате татуювання Вілла є ілюстрацією його прагнення до свободи, яке співпадає з його фізичним станом. Символічні деталі, які покращують розуміння тексту та його емоційний вплив, повинні бути збережені під час перекладу. Культурна адаптація також є проблемою, оскільки роман демонструє британські реалії, особливий гумор і мовні особливості, які читачі з іншою мовою можуть не зрозуміти. Перекладач повинен знайти баланс між зберіганням автентичності та адаптацією тексту для цільової аудиторії, щоб запобігти непорозумінню та забезпечити природність сприйняття.

Одним із ключових викликів у перекладі роману «До зустрічі з тобою» є збереження індивідуального стилю мовлення головної героїні Лу Кларк. Її репліки вирізняються іронією, живим ритмом і розмовними конструкціями, які створюють ефект невимушеності й безпосередності. Для досягнення цього перекладач змушений застосовувати різні лексичні та граматичні трансформації.

Розглянемо приклад діалогу Луїзи з її сестрою Тріні:

«Don't be smart. About your job.»

«Yes, I handed in my notice. Yes, I know Mum and Dad are not too happy about it. Yes, yes, yes to whatever it is you're going to throw at me.» [53]

У перекладі цей уривок подано так:

«Не включай розумника. Про твою роботу.»

«Так, я звільнилася. Так, я знаю, що мама з татом не в захваті. Так, так, так – на все, що ти зараз мені пред'явиш.» [54]

У наведеному фрагменті простежуються такі трансформації:

1. Лексична заміна: фраза *«Don't be smart»* перекладена як «Не включай розумника», що відтворює не лише зміст, а й емоційний відтінок.

2. Калькування для збереження стилю: «*Yes, yes, yes*» передано як «Так, так, так», що підкреслює іронічну інтонацію Лу.

3. Контекстуальна заміна: вислів «*whatever it is you're going to throw at me*» відтворено як «що ти зараз мені пред'явиш». Це додає розмовної інтонації, наближеної до живого мовлення.

4. Граматичні трансформації: спостерігається адаптація структури речень (чергування сполучникових і безсполучникових конструкцій), що відповідає ритму української усної мови.

Інший приклад демонструє, як перекладач працює з емоційним забарвленням та художніми образами:

«I'm sorry. I just don't—»

I started to get out of the car. Her hand shot out. It sat there on my arm, strange and radioactive. We both stared at it. [53]

Український переклад звучить так:

«Вибачте. Я просто не—»

Я взялася за ручку дверей. Її рука різко вистрелила вперед і лягла мені на руку – чужа, неначе випромінює радіацію. Ми обидві завмерли. [54]

У цьому фрагменті реалізовано кілька ключових прийомів:

1. Граматична перебудова: англійський вираз «*Her hand shot out*» перекладено більш описово – «*Її рука різко вистрелила вперед*», що додає динаміки.

2. Стилістичний прийом порівняння: «*strange and radioactive*» відтворено як «чужа, неначе випромінює радіацію», що зберігає метафоричність оригіналу.

3. Контекстуальна заміна: речення «*I started to get out of the car*» трансформовано в «*Я взялася за ручку дверей*», що є логічним розвитком дії й природніше звучить українською.

Таким чином, у роботі з відтворенням мовлення Луїзи перекладач спирається на контекстуальні заміни, граматичні трансформації, калькування

та стилістичні прийоми (порівняння, експресивні додавання). Завдяки цьому вдається зберегти характер персонажа – його іронічність, безпосередність і живу інтонацію.

Важливим аспектом перекладу роману є відтворення внутрішніх переживань Луїзи, які розкриваються через її роздуми, сумніви та емоційні реакції. Саме у фрагментах внутрішнього мовлення виявляється психологічна напруга та драматизм ситуації, що потребує особливої перекладацької уваги.

У сцені, де героїня згадує Вілла, в оригіналі читаємо:

«...I thought about Will. I thought about his anger and his sadness...».

В українському перекладі подано:

«...думала про Вілла. Про його гнів і його смуток...».

Далі акцент переноситься на емоційну реакцію героїні:

«...pressed into the pillow... I cried...»

«...уткнувшись головою в подушку, розплакалася...».

Завершення фрагмента підсилює відчуття безнадії:

«...my life suddenly seemed so much darker and more complicated...»

«...моє життя раптом стало набагато темнішим і складнішим...».

[53–54]

У цьому уривку спостерігаємо низку характерних перекладацьких трансформацій:

1. Еліптичність і збереження ритму внутрішнього монологу. Повтор англійської конструкції *I thought about... I thought about...* у перекладі передано за допомогою двох коротких фраз, де друге речення починається без підмета («Про його гнів і його смуток»). Така еліптичність відтворює фрагментованість думок і поступове занурення героїні у власний емоційний стан.

2. Контекстуальна заміна та образна адаптація. Вираз *pressed into the pillow* перекладено як «уткнувшись головою в подушку». Цей варіант природно звучить українською, однак із погляду художньої образності ще точнішим міг

би бути варіант «зарившись у подушку», який краще передає відчуття пригніченості й бажання сховатися.

3. Граматична трансформація (дієслівна конструкція → дієприслівниковий зворот). Англійське *pressed into* передано дієприслівниковою формою «уткнувшись», що є типовим способом адаптації описових зворотів англійської мови до українських синтаксичних норм. Це робить фразу динамічнішою та плавнішою.

4. Еліптичність у передачі дії. У перекладі пропущено займенник «я» у фразі «...*уткнувшись головою в подушку, розплакалася*...». Така редукція є властивою для внутрішніх монологів у художньому тексті й допомагає передати розмитість емоцій, перенапруження та відчуття сповненості переживаннями.

5. Контекстуальна заміна та підсилення експресії. Дієслово *seemed* перекладено як «стало». Це не буквальный відповідник, однак він додає висловлюванню драматизму й активізує зміст — замість припущення (здавалося) маємо відчутний, фактичний зсув емоційного стану («стало темнішим»). Така трансформація підсилює почуття безвиході, що відповідає інтонації фрагмента.

Окремим викликом для перекладача стає відтворення британських реалій, які можуть бути малознайомими українському читачеві й тому вимагають адаптації або уточнень.

У сцені, де Лу описує своїх батьків, в оригіналі читаємо:

«...*watching from the porch... mugs poised in their hands*...» [53].

В українському перекладі цей фрагмент подано як:

«...*стояли на ганку, тримаючи в руках чашки чаю*...».

Далі згадується, що вони були «...*the only two people facing away from the theater next door*», що відтворено як: «...*єдині двоє людей, які не дивилися у бік сусіднього театру*». [53–54] У цьому уривку використано кілька перекладацьких трансформацій:

Синонімічна заміна: porch → «ганок». Такий відповідник ближчий до українських реалій і звучить природніше, ніж кальковані варіанти на кшталт «портик» чи «критий вхід».

Контекстуальна заміна та додавання: mugs передано як «чашки чаю». Додавання напою є стилістично виправданим, адже у британській культурі чай — типова частина побуту. Це створює культурно впізнаваний образ для українського читача.

Антонімічний переклад і перестановка: facing away from → «не дивилися у бік». Такий варіант відтворює зміст та забезпечує природний синтаксис української мови. Вислів theater next door перекладено описово («сусіднього театру»), що є органічною адаптацією.

Таким чином, переклад зберігає атмосферу британської буденності, водночас адаптуючи її до норм української мови.

Гумор є важливою складовою стилю Мойєс, тож перекладачка мусить застосовувати різні трансформації, щоб передати комічний ефект.

Розглянемо приклад: «*Well, he must miss it. You could even buy him a lap dance.*» [53] «Ну, мабуть, він за цим сумує. Ти могла б ще й танець на колінах йому замовити.» [54]

У цьому фрагменті застосовано:

— Описовий переклад: lap dance → «танець на колінах», що є загальноприйнятим і зрозумілим еквівалентом в українському контексті.

— Граматична трансформація: *Well* передано як «Ну, мабуть...». Уведення модальної частки «мабуть» компенсує розмовний тон репліки й робить її інтонаційно природною.

— Лексико-граматична заміна: several people... swiveled their heads → «Декілька людей різко обернулися». Тут передано динаміку руху й відтворено ритм фрази.

Інший приклад іронічного висловлювання:

«...So... I'll go back and tell the Traynors that I'm going to get their suicidal quadriplegic son drunk, spend their money on strippers and lap dancers, and then trundle him off to the Disability Olympics.» [53]

«...Тобто... я маю повернутися до Трейнорів і сказати, що збираюся напоїти їхнього суїцидального сина-квадриплегіка, витратити їхні гроші на стриптизерок і танцівниць на колінах, а потім відправити його на "Ігри для людей з інвалідністю".» [54]

У цьому фрагменті бачимо:

1. Адаптивне транскодування: Disability Olympics передано як «Ігри для людей з інвалідністю». Це точніше передає сенс вислову, ніж буквальна калька, і водночас не вводить читача в оману, як це могло б статися при використанні слова «Паралімпіада» (адже герой навмисно вживає іронічно-хибну назву).

2. Опущення частини змісту: у фрагменті про стриптизерок lap dancers не повторено окремо, адже наявність одного елемента («стриптизерок») уже передає суть і уникнення надмірної деталізації робить текст компактнішим.

3. Перестановка та логізація: синтаксис змінено відповідно до норм української мови, що забезпечує природність викладу. До того ж додано «сина-квадриплегіка», що уточнює роль означення й покращує читабельність.

Таким чином, у роботі з гумористичними фрагментами перекладачка застосовує описові, контекстуальні та прагматичні заміни, що дозволяє зберегти іронічний тон і комічний ефект.

Граматичні трансформації є необхідними для узгодження англійських конструкцій з українськими нормами. Вони допомагають уникнути калькування та забезпечують природність тексту.

Розглянемо приклад: *«Treena didn't talk to me for two days after I failed to show the required enthusiasm for her to-do list.» [53]* «Тріні не розмовляла зі мною

два дні після того, як я не проявила належного ентузіазму щодо її списку справ.» [54]

У перекладі застосовано:

1. Перестановку частин речення для дотримання українського порядку слів.

2. Синонімічну заміну: *failed to show* → «не проявила». Буквальний варіант («не змогла показати») звучав би незграбно.

3. Уніфікацію стилю: конструкція «не проявила ентузіазму» відповідає нормам живого українського мовлення.

Ще один приклад:

«It was a funny week. Treena began packing for her course, and each day I had to sneak upstairs to go through the bags she had already packed to see which of my possessions she planned to take with her.» [53]

«Цей тиждень був дивний. Тріні почала збирати речі для свого курсу, а мені щодня доводилося нишком підійматися нагору і перевіряти її валізи, щоб дізнатися, що з моїх речей вона планує прихопити з собою.» [54]

У цьому фрагменті реалізовано:

1. Заміщення конструкцій: *began packing* → «почала збирати речі», що відповідає українському синтаксису.

2. Переструктурування речення, завдяки чому вислів стає плавним та не перевантаженим другорядними деталями.

3. Зміну часових форм: *she planned* → «вона планує», що робить текст виразнішим і ближчим до норм української мови.

4. Стилiстичне пом'якшення й розмовність: «прихопити з собою» природно передає легку іронічність оригіналу.

Окремої уваги заслуговує переклад діалогів, адже саме вони формують емоційний ритм твору, відтворюють напруження, гумор або конфлікт. У діалогах перекладач має не лише передати зміст, а й зберегти інтонаційність та живу розмовність.

«Would you jump in my grave so quickly?

Granddad jerked awake in his chair, his hand reflexively clasped to his chest.»

[53]

«Ти б і в мою могилу так швидко стрибнула?

Дід різко прокинувся у кріслі, рефлексивно притиснувши руку до грудей.» [54]

У наведеному прикладі використано **збереження ідіоматичності** виразу. Буквальний переклад («Чи ти б так швидко застрибнула в мою могилу?») був би штучним і порушував би ритм репліки. Автор перекладу вдало адаптував вислів, зробивши його природним для українського читача. Крім того, заміна дієслова *«jerked awake»* на «різко прокинувся» є прикладом контекстуальної заміни, що точно передає емоційний стан персонажа.

У «До зустрічі з тобою» авторка майстерно передає атмосферу повсякденного життя, наповнену емоціями, гумором та драмою. Перекладач, працюючи над цим текстом, зіштовхується з викликом передати не лише зміст, а й тональність, характер висловлювань, іронію та діалоги, які роблять цей роман таким емоційно насиченим. Трансформація може проявлятися у зміні побудови речення або підборі лексичних засобів, здатних передати емоційний фон оригіналу. Для цього перекладач часто використовує відповідники в мові перекладу, щоб зберегти ті ж почуття та образи, що й в англійському варіанті.

Лексична адаптація є важливою частиною зв'язку між збереженням художнього стилю та перекладацькими трансформаціями. Багато розмовних виразів у художньому тексті Мойєса відображають характери персонажів і соціальні ролі, які вони виконують. Перекладач повинен знайти відповідні слова, які передають як зміст, так і емоції, зберігаючи стиль і природність тексту. Наприклад, іронія та гумор, які використовуються героїнею Лу Кларк, додають її мові жвавості та автентичності. Переклад її репліків вимагає відтворення ритму та динаміки її висловлювань.

Важливу роль у перекладі також відіграють синтаксичні трансформації. Вони дозволяють адаптувати речення відповідно до норм цільової мови, забезпечуючи плавність читання. У романі Мойєс багато коротких, емоційно насичених реплік, які передають драматичні моменти або напружені діалоги. Перекладач повинен враховувати ці особливості, щоб текст звучав природно і не втрачав своєї виразності. Окрім цього, художній текст містить багатий набір стилістичних прийомів, таких як метафори, порівняння та гіперболи, які додають тексту образності. Перекладачеві необхідно не лише знайти еквіваленти для цих засобів, а й адаптувати їх так, щоб вони не втрачали своєї експресивності.

Окрім лексичних і синтаксичних змін, ритмічний компонент тексту є важливим. Переклад потребує уваги до того, як авторка використовує мовні засоби, щоб передати внутрішній світ персонажів, змінюючи тональність у розмовах і чергуючи довгі та короткі речення. Художній переклад не лише передає інформацію, але й зберігає відчуття читача оригінального тексту.

Відтворення ритму та мелодійності оригіналу також є важливою частиною трансформацій. Перекладач повинен пам'ятати про те, що Мойєс часто використовує різні стилі мовлення залежно від сцени та персонажа. Вибір слів і синтаксичні конструкції, які допомагають передати характерну інтонацію тексту, можуть бути частиною цього процесу.

Окрім цього, слід зазначити важливість творчого підходу у перекладі. Художній переклад потребує не лише точності, а й чутливості до стилю та атмосфери тексту. Трансформації є необхідним інструментом, що дозволяє передати художній характер твору, не втрачаючи його унікальності.

Стиль Мойєс вирізняється плавністю, легкістю оповіді та водночас – глибокою емоційною напругою, що розкривається поступово. Письменниця вдало поєднує буденні описи з емоційними вибухами, створюючи ефект наближення до реальності. Наприклад, у сцені, де Луїза застрягає в лабіринті, перед читачем постає складна картина панічної атаки:

«And then, almost from nowhere, the panic rose within me like bile.» [53]

Дослівний переклад (*«І тоді, майже нізвідки, паніка піднялася в мені, мов жовч»*) втрачає художню силу образу. Тому перекладач удається до комплексної трансформації з елементами компенсації:

«І раптом, ніби нізвідки, мене охопила паніка – важка, гірка, майже задушлива.» [54]

Цей варіант передає і фізичне відчуття, і раптовість емоції, зберігаючи інтенсивність враження.

Діалоги у творі відіграють ключову роль у створенні атмосфери та розкритті характерів. Вони легкі, динамічні, часто забарвлені іронією чи напруженою відвертістю. Тому переклад потребує збереження ритму живої розмовної мови. Наприклад, у сцені після панічного нападу Луїзи, Вілл заспокоює її словами:

«Just breathe. Come here. Just breathe. Slowly.» [53]

Дослівний переклад (*«Просто дихай. Іди сюди. Просто дихай. Повільно»*) звучить механічно, тоді як адаптований варіант передає підтримку та інтонацію турботи:

«Спокійно. Просто дихай. Іди сюди. Повільніше.» [54]

Тут використано лексико-граматичну трансформацію, перестановку та граматичну адаптацію, що дозволяють зберегти і ритм, і емоційне забарвлення оригіналу.

Важливим елементом стилю є внутрішні монологи Луїзи, через які розкривається її психологічний стан. Вони часто уривчасті, емоційні, позначені незавершеністю думки. Наприклад:

«I just...I just want you to—» [53]

У перекладі важливо уникнути надмірної чіткості й завершеності, адже тоді зникне ефект розгубленості. Тому український варіант зберігає паузи й незавершеність:

«Я просто... просто хочу, щоб ти...» [54]

У цьому прикладі застосовано граматичну трансформацію та опущення підмета, що дозволяє зберегти емоційний збій у мовленні героїні.

Стиль Мойєс вирізняється плавністю та легкістю оповіді, яка поєднується з глибокою емоційною насиченістю. Важливим засобом її вираження є ритм і структура речень. Авторка часто застосовує короткі речення, інверсію, уривчасті репліки, щоб створити ефект динаміки або внутрішнього хаосу. Наприклад:

«I couldn't get out. I would be stuck here forever. Nobody would find me.» [53]

Три окремі висловлювання вибудовують поступове наростання паніки та відчуття приреченості. У перекладі важливо не об'єднувати їх в одне речення, щоб не втратити цей ефект:

«Я не могла вибратися. Я застрягну тут назавжди. Ніхто мене не знайде.» [54]

При цьому перекладач удається до зміни часових форм, що робить український варіант більш природним і водночас зберігає емоційну інтенсивність оригіналу.

Ще одним важливим викликом у перекладі роману «До зустрічі з тобою» є відтворення гумору, іронії та сарказму. Авторка активно використовує комічні інтонації як засіб характеристики персонажів, тому завдання перекладача — не лише передати буквальний зміст реплік, а й зберегти їхній тональний та емоційний ефект.

Так, у сцені про Disney World Білл саркастично зауважує:

«You're going to say there are rides especially for handicapped people next, aren't you?» [53]

Дослівний переклад був би надто прямолінійним і втратив би іронію. Тому перекладачка обирає природніший варіант:

«Ще скажи, що там є каруселі спеціально для таких, як я, правда?» [54]

У цьому фрагменті використано кілька трансформацій:

1. Контекстуальна заміна: замість калькованого «для людей з інвалідністю» — розмовне «для таких, як я», яке органічно передає самоіронію Вілла.

2. Генералізація: *handicapped people* → «таких, як я» — менш формалізований і ширший за змістом вислів, що відповідає живому мовленню персонажа.

3. Граматична перебудова: зміщено синтаксичний центр речення («правда?») для передачі інтонації сарказму.

Усі ці прийоми дозволяють зробити репліку дотепною та природною для українського читача, зберігаючи характер Вілла.

Не менш важливим завданням перекладача є передача емоційної насиченості сцен, особливо тих, де персонажі говорять відверто. Коли Вілл зізнається Лу у своїх страхах, в оригіналі читаємо:

«Some mistakes... just have greater consequences than others. But you don't have to let that night be the thing that defines you.» [53]

Український переклад подає:

«Деякі помилки... просто мають серйозніші наслідки, ніж інші. Але ти не повинна дозволити тій ночі визначити все твоє життя.» [54]

Тут реалізуються такі трансформації:

1. Опущення: фраза *be the thing* вилучена, щоб уникнути зайвої громіздкості.

2. Замість дослівного «бути тим, що визначає» обрано лаконічніше «визначити».

3. Контекстуальна заміна: *that night* отримує уточнення «все твоє життя», що не міститься дослівно в оригіналі, але компенсує емоційну вагу висловлювання й відтворює його вплив на подальшу долю героїні.

4. Додавання смислу: фраза «все твоє життя» посилює драматизм і розгортає підтекст оригіналу, де мається на увазі визначальність травматичної події.

5. Стилiстична адаптацiя: в українськiй версiї зроблено фразу плавною та природною, зберiгши тональнiсть спiвчуття, без надмiрної повчальностi.

Таким чином, перекладачцi вдалося досягти емоцiйної автентичностi завдяки поєднанню елiпсису, контекстуальної заміни та стилiстичного вирiвнювання.

Отже, переклад роману Джоджо Мойєс «До зустрічi з тобою» вимагає глибокого занурення у стиль, ритм та атмосферу оригiналу. Перед перекладачем постає завдання знайти баланс мiж точнiстю змiсту й творчою адаптацiєю. Лексичнi та граматичнi трансформацiї стають основними iнструментами, що дозволяють:

- передати ритм i структуру авторського мовлення;
- зберегти гумор, iронiю та iнтонацiйну багатшаровiсть;
- вiдтворити психологiчну глибину й емоцiйний пiдтекст персонажiв.

Успiшний переклад у цьому випадку полягає не лише в адекватному вiдтвореннi тексту, а й у переданнi атмосфери та емоцiйного досвiду, якi роблять роман настiльки впливовим для читача.

Переклад художньої лiтератури є багатовимiрним процесом, що передбачає розумiння не лише двох мовних систем, але й стилю, авторського задуму, культурних контекстiв та емоцiйного наповнення твору. Вмiння адаптувати лексику й синтаксис так, щоб висловлювання звучало природно для носiя мови перекладу, зберiгаючи авторську iнтонацiю, є одним iз ключових критерiїв успiшного перекладу. Це особливо важливо у романi Мойєс, який мiстить емоцiйно насиченi дiалоги, внутрiшнi монологи Луїзи та численнi авторськi фразеологiзми, що вiдтворюють характер i почуття героїв.

Одним iз помiтних викликiв для перекладача є вiдтворення стилю Джоджо Мойєс, що поєднує динамiчнiсть iз глибокою емоцiйнiстю. У сценах

розгубленості або паніки авторка часто використовує уривчасті фрази, що імітують хаотичний потік думок. Наприклад:

«Right. Left. Break. Right. Right? Had I got that the wrong way around?» [53]

Буквальний переклад:

«Праворуч. Ліворуч. Стоп. Праворуч. Праворуч? Я все переплутала?» [54] хоч і точний, проте не повною мірою відтворює збивчастість і панічність оригіналу. Доцільнішою є стилістично адаптована версія: *«Праворуч. Ліворуч. Стоп. Праворуч... Ні, стоп. Що? Я все наплутала?»* Тут уривчастість, повтори й вкладені емоційні паузи передають стан героя так само яскраво, як і в англійській версії.

Важливим елементом авторського стилю є також невербальні деталі, що підсилюють емоційну напругу. Наприклад:

«His fingers squeezed mine.»

Дослівний переклад *«Його пальці стиснули мої»* коректний, але емоційно блідий. У перекладі Хаєцької подано:

«Він легенько стиснув мою руку.» [54]

Тут бачимо:

- граматичну заміну: «пальці» → «руку»;
- додавання стилістичного уточнення: «легенько»;
- зміщення акценту з фізичної дії на емоційний відтінок.

Це дозволяє відтворити атмосферу близькості й ніжності, яку створює авторка.

Окремою перекладацькою проблемою є передача індивідуальних мовних характеристик персонажів:

1. Луїза Кларк говорить живою, безпосередньою мовою, багатою на вигуки, короткі репліки й легку іронію.
2. Вілл Трейнор, навпаки, висловлюється формально, стримано, часто саркастично. Його репліки вирізняються точністю, логічністю та інтелектуальною виразністю.

Збереження цього контрасту є ключовим, адже він формує психологічну й комунікативну динаміку між героями. Якщо нейтралізувати іронічність Лу або полегшити сарказм Вілла, персонажі втратять частину своєї індивідуальності.

Особливої уваги потребують епізоди з високою емоційною напругою. Наприклад, сцена, де Лу дізнається про намір Вілла скористатися евтаназією:

«No. No, you can't mean that. You can't.» [53]

У перекладі:

«Ні. Ні, ти не можеш це серйозно. Ти не можеш.» [54]

Тут використано:

- повтор заперечень (збережено ритміку шоку),
- конкретизацію: *mean that* → «це серйозно»,
- збереження інтонаційного малюнка, що передає протест і збентеження.

Такі трансформації дозволяють зберегти психологічний ефект оригінальної репліки.

Отже, використання лексичних трансформацій у перекладі роману Джорджо Мойєс вимагає глибокого розуміння мовної системи, авторського стилю та емоційної динаміки тексту. Перекладач має діяти гнучко й творчо, обираючи відповідники, що одночасно:

- забезпечують точність змісту,
- зберігають емоційний тон і психологічний підтекст,
- відтворюють індивідуальний стиль персонажів,
- звучать природно для українського читача.

Саме завдяки вдало підібраним лексичним і граматичним трансформаціям переклад роману стає не просто відображенням оригіналу, а повноцінним художнім текстом, що викликає у читача такі самі емоції, як і твір Мойєс.

2.4 Оптимізація перекладацьких стратегій

Переклад із давніх часів відігравав важливу соціальну роль. Під час перекладацького процесу часто неможливо дослівно передати значення слова чи виразу, що змушує перекладача застосовувати перекладацькі трансформації. Формування перекладацької компетенції тісно пов'язане з умінням ідентифікувати проблеми перекладу та використовувати відповідні трансформаційні підходи [19].

Одним із найважливіших завдань сучасного перекладача є збереження особливостей індивідуального стилю автора під час міжмовної трансляції тексту. Адже стиль – це не лише набір лексичних чи граматичних засобів, але й цілісна система художніх прийомів, яка формує авторську інтенцію та створює унікальний естетичний ефект. Невдалий переклад, у якому втрачено ритм, інтонаційність або культурні підтексти, здатний суттєво спотворити сприйняття твору читачем. Саме тому відтворення стилю повинна поєднувати лінгвістичні, культурні та технологічні аспекти перекладацької діяльності.

Збереження авторського стилю передбачає роботу на кількох рівнях: лексичному, синтаксичному, прагматичному та стилістичному. Перекладач має відтворити ритм оригіналу, адекватно передати колорит діалогів, а також адаптувати культурні реалії. Для цього застосовуються такі інструменти, як:

- лексико-семантичні трансформації (конкретизація, генералізація, антонімічний переклад, контекстуальна заміна);
- стилістичні прийоми (компенсація, модуляція, відтворення іронії або гумору засобами мови перекладу);
- прагматична адаптація (урахування очікувань і культурного досвіду адресата).

Важливо підкреслити, що переклад не може бути механічною заміною, адже «лексична структура мови є унікальною, і пряма заміна одного слова іншим не завжди буде адекватною» [50, с.320 - 322].

Успішне збереження стилю можливе лише за умови сформованості перекладацької компетентності, яка включає кілька складових: білінгвальну, екстралінгвістичну, стратегічну, особистісну та технологічну:

1. Білінгвальна компетентність дозволяє точно відтворити семантику та стилістичні відтінки.
2. Екстралінгвістична компетентність забезпечує адекватне відображення культурних реалій.
3. Стратегічна компетентність сприяє ухваленню перекладацьких рішень у складних ситуаціях, коли буквальна передача не зберігає ефекту оригіналу.
4. Особистісна компетентність пов'язана з психологічною стійкістю, здатністю до творчості та емоційною чутливістю.
5. Технологічна компетентність дедалі більше виходить на передній план, адже перекладач зобов'язаний володіти сучасними інструментами та ресурсами [50, с.320 - 322].

Таким чином, саме комплексна реалізація зазначених компонентів дозволяє досягти високого рівня адекватності та зберегти індивідуальність авторського письма.

Особливу увагу варто приділити ролі технологій у процесі збереження стилю. Як зазначають дослідники, «ефективність, а інколи навіть можливість міжмовного посередництва все частіше суттєво залежить від використання ІКТ» [50].

До таких технологічних інструментів належать:

- CAT-tools (Computer-Aided Translation Systems), що забезпечують узгодженість стилю в межах усього тексту;
- глосарні програми першого та другого покоління (Interplex, Interpreters' Help, InterpretBank), які дають змогу працювати з багатомовними термінологічними базами;

– корпусні технології, що сприяють пошуку відповідників і стилістично адекватних аналогів у мові перекладу [50, с.320 - 322].

Ці засоби дозволяють не лише оптимізувати роботу перекладача, але й підвищити точність відтворення індивідуальних мовних особливостей автора.

Формування здатності зберігати авторський стиль у перекладі потребує цілеспрямованої підготовки майбутніх перекладачів. Доцільними є такі кроки:

1. Аналіз паралельних корпусів (оригінал – переклад) із виокремленням лексико-стилістичних трансформацій.
2. Моделювання перекладацьких ситуацій, що передбачають вибір між буквальним і адаптованим варіантом.
3. Використання цифрових технологій (CAI-tools, CAT-tools, IMS, IDP-платформи), які формують технологічну компетентність.
4. Розвиток особистісних якостей – психологічної стійкості, творчої гнучкості та здатності до емпатії, без яких неможливо відтворити емоційне забарвлення тексту.

Отже, збереження особливостей авторського стилю у перекладі є багаторівневим процесом, який поєднує лінгвістичні, культурні та технологічні підходи. Його успішна реалізація можлива лише за умови комплексного розвитку перекладацької компетентності, де особлива роль належить технологічній складовій, що «поступово виходить на передній план» [50]. Підготовка перекладачів має враховувати не тільки традиційні мовні й культурологічні аспекти, але й сучасні ІКТ, що стають невід’ємною частиною професійного середовища. Саме такий підхід забезпечує можливість максимально точно передати індивідуальність авторського письма у міжмовній комунікації.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження було проаналізовано лексичні перетворення в трансформаційній моделі перекладу на матеріалі англійської прози. На основі отриманих результатів зроблено низку висновків щодо застосування лексичних трансформацій у процесі адаптації художнього тексту, зокрема роману Джорджо Мойєс «До зустрічі з тобою».

Переклад художнього тексту є складним багаторівневим процесом, що передбачає не лише лексичну, але й стилістичну, прагматичну та культурну адаптацію. Трансформаційна модель перекладу розглядає перекладацькі зміни як необхідний засіб для досягнення еквівалентності між текстами оригіналу та перекладу. Аналіз показав, що лексичні перетворення є одним із найважливіших механізмів у цьому процесі, оскільки вони дозволяють зберегти зміст, експресивність і культурні особливості вихідного тексту.

Перекладацька діяльність ґрунтується на системі трансформацій — змін на рівні лексики, граматики, синтаксису та стилю. Ці методи застосовуються вибірково, залежно від контексту та завдань перекладу, що дає змогу максимально точно та відповідно передати зміст вихідного тексту.

Техніка трансформацій є особливо важливою для перекладу художніх, публіцистичних та інших текстів. Вона допомагає не лише зберегти фактичну точність, а й відтворити емоційний та художній ефект, адаптуючи оригінал до мовних і культурних норм мови перекладу. Зокрема, використовуючи лексичні зміни, перекладач аналізує не лише прямі значення слів, а й їхній стилістичний окрас, конотації, контекст вживання та культурні особливості.

Дослідження продемонструвало, що перекладач часто змушений модифікувати лексичну структуру тексту для забезпечення адекватності. Це відбувається через відмінності в граматичних системах, семантичних полях слів та культурних реаліях між англійською та українською мовами. Лексичні

трансформації дозволяють уникнути неприродності перекладу та зберегти авторський стиль, що є визначальним для художнього твору.

Аналіз перекладу роману Джорджо Мойєс засвідчив, що лексичні трансформації відіграють ключову роль у забезпеченні адекватності тексту перекладу. Було встановлено, що найбільш уживаними є такі трансформації: зміна частини мови, конкретизація, узагальнення, компенсація, антонімічний переклад, переструктурування речень та експлікація.

Зміна частини мови застосовується для досягнення природності вислову в українській мові. Наприклад, номіналізовані структури в англійському тексті часто передаються через дієслівні конструкції українською. Конкретизація допомагає уточнити значення загальних англійських термінів, тоді як узагальнення, навпаки, використовується для адаптації надто деталізованих реалій. Компенсація є ефективним способом збереження авторського стилю, коли певні елементи неможливо передати дослівно. Антонімічний переклад сприяє більш органічному відтворенню значення в тих випадках, коли буквальний переклад був би незрозумілим.

Результати дослідження довели, що використання цих трансформацій є необхідною умовою для точного передавання змісту, стилю та емоційного забарвлення твору. Вони не лише зберігають смислову еквівалентність, а й роблять перекладений текст доступним і природним для цільової аудиторії.

Практичний аналіз продемонстрував, що використання лексичних перетворень у художньому перекладі є необхідним для досягнення еквівалентності. Було доведено, що правильне застосування цих трансформацій дозволяє уникнути буквалістичних помилок і зберегти експресивність оригіналу.

Аналіз уривків із роману «До зустрічі з тобою» засвідчив, що найбільш ефективним є комплексне використання різних лексичних трансформацій. Наприклад, у діалогах героїв часто поєднується переструктурування речень із

експлікацією та компенсацією, що дає змогу максимально наблизити текст перекладу до природного мовлення носіїв української мови.

Практичний аспект дослідження також довів, що застосування лексичних трансформацій є необхідним для передачі культурних реалій. Наприклад, адаптація англійських ідіом через еквівалентні українські вирази або пояснювальні конструкції допомагає зберегти стилістику оригіналу, не втрачаючи його смислового навантаження.

Дослідження перекладу роману показало, що в ньому активно використовуються різні лексичні трансформації, які забезпечують природність і стилістичну відповідність українському читачеві. Найпоширенішими серед них є заміна частини мови, що дозволяє адаптувати англійську конструкцію до норм українського синтаксису. Наприклад, *I sat up a little straighter* перекладено як «*Я випрямилася*», що є лаконічним та природним варіантом для цільової мови. Важливе місце посідає конкретизація, яка уточнює значення загальних понять. Так, фразу *She just glowered* передано як «Вона люто зиркнула». Завдяки цьому переклад зберігає експресивність і передає інтенсивність почуттів персонажа. Протилежним процесом є узагальнення, що допомагає адаптувати культурно специфічні реалії *French peasant's jacket* стало «*французька куртка*», оскільки буквальний переклад ускладнив би сприйняття й порушив природність тексту. Ефективним засобом є також компенсація, що дає змогу передати втрачені стилістичні або емоційні відтінки.

Отже, лексичні трансформації відіграють важливу роль у процесі адаптації тексту до норм цільової мови, забезпечуючи точність, адекватність і стилістичну відповідність.

На основі проведеного аналізу укладено типологію лексичних трансформацій, що використовуються у перекладі художнього тексту. Вона включає такі категорії: зміна частини мови, конкретизація, узагальнення, компенсація, антонімічний переклад, переструктурування речень та експлікація. Кожна з цих трансформацій виконує окрему функціональну роль:

забезпечення стилістичної відповідності, адаптацію культурних реалій, передачу експресивності, відтворення емоційного забарвлення та індивідуальних мовних особливостей персонажів. Аналіз показав, що використання лексичних трансформацій є необхідним для збереження авторського стилю та художньої виразності. Без їх застосування текст перекладу втрачав би динамічність, емоційність і природність — елементи, які є ключовими для сприйняття роману.

Отримані результати дозволяють рекомендувати комплексний підхід до застосування лексичних трансформацій, що передбачає урахування стилю оригіналу, контексту та мовних норм цільової мови. Саме такий підхід забезпечує максимальну адекватність, точність і природність перекладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ахмедова Е. Д. Стратегії і методи англо-українського перекладу засобів мовного втілення еталонів художніх порівнянь. Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов. 2020. Вип. 91. 14 с.
2. Акуленко В. В. Запитання інтернаціонального словникового складу. Харків, 2002. 203 с.
3. Алмашова Н. Лексика української мови. Групи слів за походженням, за вживанням. Українська мова та література. 2013. № 1/2. С. 47–50.
4. Баловнева О. О. Особливості перекладу науково-технічної термінології. Проблеми перекладу: матеріали міжнар. наук. конференції (ЖДУ). 2004. С. 16–18.
5. Банзерук А. Перекладацькі трансформації в англійськомовному медіадискурсі. Вісник студентського наукового товариства. 2021. С. 39–42.
6. Бехта І. А. Дискурс наратора в англomовній художній прозі. Київ : Грамота, 2004. 304 с.
7. Белова О. В. Проблеми збереження авторської стилістики при перекладі художнього тексту. Актуальні проблеми філології та перекладознавства. Вінниця, 2019. С. 95–99.
8. Білозерська Л. П. Термінологія та переклад : навч. посібник для студ. філол. напрямку підготовки. Вінниця : Нова книга, 2010. 232 с.
9. Бучумаш А., Дерік, І. Проблема неперекладності, шляхи її подолання у перекладі. Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. 2022. № 35. С. 18–29.
10. Висоцька Г. В., Мерквіладзе, С. Лексико-семантичні та граматико-синтаксичні засоби досягнення еквівалентності під час перекладу художніх

текстів. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2020. Т. 31(1). С. 82–87. URL: https://philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/1_2020/part_3/16.pdf

11. Дащенко Г. В., Аулова, М. В., Гаджиєва, Г. Ю. Теорія та практика перекладу (з китайської, японської, турецької мов) : посібник. Дніпро : РВВ ДНУ, 2015.

12. Д'яков А. С. Основи термінотворення. Семантичні та лінгвістичні аспекти. Київ : Видавничий дім, 2000. 217 с.

13. Журавель Т. В. Поняття перекладацьких трансформацій та проблема їх класифікації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2015. С. 148–150.

14. Задорожна А. Перекладацькі трансформації як засіб досягнення еквівалентності перекладу. Актуальні питання гуманітарних наук. 2020. Вип. 27(2). С. 57–63. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2020_27\(2\)__11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apgnd_2020_27(2)__11)

15. Зарічна І. Проблеми передачі іронії та сарказму в англо-українських перекладах. Вісник КНЛУ. 2020. Вип. 17. С. 83–89.

16. Карабан В. І. Способи перекладу лексичних одиниць. Переклад англійської науково-технічної літератури. Вінниця : Нова книга, 2002. С. 279–299.

17. Карабан В. І. Переклад з української мови на англійську. Вінниця: Нова книга, 2003. 608 с.

18. Карабан В. І. Попередження інтерференції мови оригіналу в перекладі (вибрані граматичні та лексичні проблеми перекладу з української мови на англійську) : навчальний посібник. Вінниця : Нова книга, 2003. 208 с.

19. Карабан В. І. Переклад англійської наукової та технічної літератури : посібник-довідник. Вінниця : Нова книга, 2004. 575 с.

20. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури (4-те вид).. Вінниця : Нова книга, 2004.. URL: https://pdf.lib.vntu.edu.ua/books/Karaban_2004_576.pdf

21. Карабан В. І. Переклад економічної літератури. Вінниця : Нова книга, 2005. 496 с.
22. Карпіловська Є. Мовознавство. Енциклопедія Сучасної України. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2019.
23. Кияк Т. Р. Запозичення та інтернаціоналізми у фахових мовах. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2004. № 27. С. 245–249.
24. Коваленко А. Я. Загальний курс науково-технічного перекладу. Київ : Фірма «ІНКОС», 2002. 320 с.
25. Кочерга О. Н. Проблема прикметника в науковій термінології. Нац. ун-т "Львівська політехніка": матеріали конф. 2013. С. 224–227.
26. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу. Вінниця : Нова книга, 2003. 449 с.
27. Корунець І. В. Вступ до перекладознавства. Вінниця : Нова книга, 2008. 512 с.
28. Крилова Т. В. Художній текст і його переклад: особливості контрастивного аналізу. Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Серія: Філологічні науки. 2016. Вип. 4(45). С. 123–129.
29. Кулібіна Н. Динаміка взаємодії між текстом і читачем у художньому дискурсі. Лінгвістичні студії. 2018. № 36. С. 45–52.
30. Латишев Л. К. Переклад: проблеми теорії, практики і методики викладання. Тернопіль : Просвітництво, 2008. 72 с.
31. Лобода В. А. Перекладацькі трансформації: Дефінітивний характер та проблема класифікації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2019. Вип. 4(43). С. 72–74. URL: http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v43/part_4/19.pdf
32. Лощенова І. Ф. Перекладацькі трансформації як ефективний засіб досягнення адекватності перекладу. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. 2014. № 3. С. 102–105.

33. Мізін К. І. Специфіка перекладу англомовних художніх фільмів українською мовою: Лексичні трансформації. Мовознавчий вісник. 2014. Вип. 18. С. 86–92. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mv_2014_18_16
34. Мирошніченко М. Семантика «авторської» інтонації художнього тексту. International Science Journal of Education & Linguistics. 2024. Т. 3, № 4. С. 48–57. <https://doi.org/10.46299/j.isjel.20240304.06>
35. Нідзельська Ю. Базові особливості художнього перекладу як одного з важливих різновидів перекладу у сучасній лінгвістичній науці. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2023. С. 471–477.
36. Пашун О. В. Перекладацькі трансформації психологічних термінів новогрецької мови українською як механізм досягнення адекватності. Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія. 2017. Вип. 34. С. 253–258.
37. Пашук Н. С. Особливості структури та перекладу художнього тексту. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія «Філологія». 2019. Вип. 50. С. 112–118.
38. Пушик Н. В. Естетичний вплив художнього тексту та його переклад. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». 2017. Вип. 62. С. 221–228.
39. Радзієвська О. В., Соляк, Л. В. Лексичні трансформації під час перекладу художнього тексту. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції викладачів і студентів Донбаського державного педагогічного університету учителів та учнів загальноосвітніх закладів. Слов'янськ : ДДПУ, 2016. URL: http://www.ddpu.edu.ua/images/naukvid/filfak/2016_1.pdf
40. Сіняговська І. Визначення та класифікація перекладацьких трансформацій у процесі художнього перекладу тексту. Наукові праці. Філологія. Мовознавство. 2014. Т. 209(221). С. 89–93.

41. Тарарук Д. П. Перекладацькі трансформації як освоєння мовного простору художнього тексту (на матеріалі роману Д. Д. Селінджера *The Catcher in the Rye* і російськомовного перекладу С. Махова та М. Нємцова) Філологічні витоки. 2016. С. 81–87. URL: <https://www.academia.edu/39148944/>
42. Тимченко І. М. Переклад антиутопій: лінгвістичний та культурний аспекти. Науковий вісник КНУ. 2021. Вип. 15. С. 35–43.
43. Триндяк І. М. «Хибні друзі перекладача» в текстах газетно-публіцистичного стилю. Закарпатські філологічні студії. 2018. С. 67–69.
44. Тюпа В. Художній дискурс як форма естетичної комунікації. Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна. Серія «Філологія». 2012. № 990. С. 102–109.
45. Ущатовська І. В., Нахаєнко, Є. В. Феномен наративу від обмеженої третьої особи в художній літературі, Є. В. Нахаєнко. Мовні і концептуальні картини світу. 2021. Вип. 69(2). С. 136–145.
46. Швачко С. О. Теорія перекладу: конспект лекцій. Суми : Сумський державний університет, 2013. 130 с.
47. Швачко С. О. Перекладознавча модифікація номінативних та комунікативних одиниць (на матеріалі приказок, прислів'їв та загадок). *Jazyk a kultura. Linguo-Cultural and Translation-Interpretation Centre of Excellence at the Faculty of Arts, University of Prešov*. 2020. С. 134–140.
48. Шишко А. В., Луканська, Г. А. Граматичні трансформації в художньому перекладі. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія. 2019. Вип. 4(43). С. 125–128.
49. Чередниченко О. І. Теорія і практика перекладу. Київ : Либідь, 2005. 370 с.
50. Черноватий Л. М., Ольховська А. С. Компонентна модель технологічної компетентності майбутнього фахівця з усного перекладу. *Information Technologies and Learning Tools*. 2022. Т. 87, № 1. С. 320–335. URL: <https://doi.org/10.33407/itlt.v87i1.4138>

51. Barbe K. Irony in Translation. Translating Irony. Theory and Practice in Language Studies. 2013. Vol. 3, No. 4. P. 561–568.
52. Krylova T. V. Translation of Impersonal Sentences in the Light of Contrastive Textology. Scientific notes of V. I. Vernadsky Taurida National University, Series: Philology. Journalism. 2023. No. 3. P. 154–159. <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.3/28> (date of access: 27.02.2025).
53. Moyes J. Me Before You: A Novel. New York : Penguin Books, 2012. 402 p. https://shron1.chtyvo.org.ua/Moies_Dzhodzhoh/Do_zustrichi_z_toboiu.pdf?
54. Moyes J. Me Before You : A Novel. (пер. з англійської Надії Хаєцької). London :Penguin Books, 2012. 496 p.
55. Pushyk N. Features of Translation of Artistic Works. International Humanitarian University Herald. Philology. 2022. No. 54. P. 208–211. <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2022.54.50> (date of access: 27.02.2025).

SUMMARY

This study is devoted to a comprehensive analysis of lexical transformations within the transformative model of translation based on English-language fiction, specifically the Ukrainian translation of Jojo Moyes' novel *Me Before You*. The translation of fiction is a complex multidimensional process that involves not only conveying the content, but also preserving the style, emotional expressiveness, cultural codes and individual manner of the author. That is why the study of lexical transformations that ensure the accuracy and adequacy of translation is an important aspect of modern translation studies.

The *relevance* of this work is determined by the need for an in-depth study of the mechanisms of conveying the lexical, semantic and stylistic features of literary texts in the context of interlingual and intercultural communication. Given the growing interest in English-language fiction among Ukrainian readers, it is important to analyse translation strategies that preserve the original intonation, atmosphere and worldview of the author. The use of a transformational model of translation makes it possible to systematically describe the patterns of change that the text undergoes in the process of adaptation to the linguistic norms of the Ukrainian language.

The aim of the master's thesis is to identify, classify and analyse the lexical transformations used in the translation of the novel *Me Before You*, as well as to determine their role in rendering the semantic, stylistic and pragmatic features of the work. In the research we have made use of comparative and contextual analysis, componential analysis, as well as descriptive and interpretative *methods*. The factual basis consists of fragments of the English original and their Ukrainian correspondences.

The scientific *novelty* of the work lies in the fact that for the first time a comprehensive description of lexical transformations in the translation of a specific contemporary English-language novel has been carried out, with a detailed analysis of their functions and methods of implementation. The *practical value* lies in the possibility of applying the results obtained in the educational process, in the professional activities of translators and in further theoretical research in the field of translation studies.

The work analyses key types of lexical transformations: concretisation, generalisation, compensation, antonymic translation, and explication. Lexical changes are combined with grammatical changes as well: change of part of speech, sentence restructuring etc. The analysis confirmed that these transformations are necessary means of ensuring the adequacy of translation, especially in the context of a literary text, which is characterised by complex imagery, emotionality and stylistic richness. It was found that the choice of a particular transformation always depends on the context, the semantic features of the original and the translator's desire to preserve the author's intention.

The study showed that the translator of the novel actively uses lexical transformations to ensure the naturalness of the characters' speech, convey subjective experiences, adapt culturally marked elements, and reproduce artistic imagery. Thus, changing the part of speech allows avoiding artificial constructions, concretisation and generalisation help adapt the semantic richness of English words to Ukrainian norms, and compensation reproduces stylistic nuances that have no direct equivalents. Explication and restructuring of sentences contribute to a better disclosure of the author's thought and avoidance of semantic losses.

The results of the analysis show that lexical transformations play a key role in preserving J.Moyes' style — her emotional manner, conciseness, and the dynamics of her artistic speech. The translated expressions preserve not only the informational

content but also the intonational expressiveness that is decisive for the genre of novelistic prose. The important conclusion is that the translator has to render idiomatic constructions and culturally marked elements through a combination of several transformations, which allows avoiding inaccuracies and preserves the aesthetics of the original.

The study emphasises that the transformational model of translation is an effective tool for analysing adaptive changes in literary translation, and that lexical transformations are an integral mechanism for achieving adequacy and preserving the artistic effect. The use of various transformations which are combined with one another ensures the accuracy, stylistic appropriateness, and naturalness of the Ukrainian translation, allowing the reader to perceive the text in its organic unity and emotionally fully.

Consequently, the work confirms that lexical transformations are not only a technical means of translation, but also an important creative component that shapes the final quality of a literary text in another linguistic and cultural system. The conclusions demonstrate the need for a flexible approach to the application of transformations, careful attention to the context and style of the author, as well as the ability to combine different methods to achieve maximum equivalence and aesthetic perfection in translation.

ZUSAMMENFASSUNG

Die vorliegende Studie widmet sich einer komplexen Analyse lexikalischer Transformationen im Rahmen des transformativen Übersetzungsmodells anhand von englischsprachiger Belletristik, insbesondere der ukrainischen Übersetzung des Romans „Me Before You“ von Jojo Moyes. Die Übersetzung von Belletristik ist ein komplexer, vielschichtiger Prozess, der nicht nur die Übertragung des Inhalts, sondern auch die Bewahrung des Stils, der emotionalen Ausdruckskraft, der kulturellen Codes und der individuellen Manier des Autors umfasst. Aus diesem Grund ist die Untersuchung lexikalischer Transformationen, die die Genauigkeit und Natürlichkeit der Übersetzung gewährleisten, ein wichtiger Aspekt der modernen Übersetzungswissenschaft.

Die Aktualität der Arbeit ergibt sich aus der Notwendigkeit einer vertieften Untersuchung der Mechanismen der Übertragung lexikalischer, semantischer und stilistischer Besonderheiten eines literarischen Textes im Kontext der interlingualen und interkulturellen Kommunikation. Angesichts des wachsenden Interesses der ukrainischen Leser an englischsprachiger literarischer Prosa ist es wichtig, Übersetzungsstrategien zu analysieren, die es ermöglichen, die ursprüngliche Intonation, Atmosphäre und Weltanschauung des Autors zu bewahren. Die Verwendung eines transformativen Übersetzungsmodells ermöglicht es, die Gesetzmäßigkeiten der Veränderungen, denen der Text im Prozess der Anpassung an die sprachlichen Normen der ukrainischen Sprache unterliegt, systematisch zu beschreiben.

Das Ziel der Masterarbeit ist es, die lexikalischen Transformationen, die in der Übersetzung des Romans „Me Before You“ verwendet wurden, zu identifizieren, zu

klassifizieren und zu analysieren sowie ihre Rolle bei der Wiedergabe der inhaltlichen, stilistischen und pragmatischen Besonderheiten des Werks zu bestimmen. Im Rahmen der Untersuchung wurden Methoden der vergleichenden und kontextuellen Analyse, der Komponentenanalyse sowie beschreibende und interpretative Methoden angewendet. Die faktische Grundlage bilden Fragmente des englischen Originals und ihre ukrainischen Entsprechungen.

In der Arbeit werden die wichtigsten Arten lexikalischer Transformationen analysiert – Änderung der Wortart, Konkretisierung, Verallgemeinerung, Kompensation, antonymische Übersetzung, Umstrukturierung von Sätzen und Explikation. Die durchgeführte Analyse bestätigte, dass diese Transformationen notwendige Mittel sind, um die Angemessenheit der Übersetzung zu gewährleisten, insbesondere im Rahmen eines literarischen Textes, der sich durch komplexe Bildhaftigkeit, Emotionalität und stilistische Vielfalt auszeichnet. Es wurde festgestellt, dass die Wahl einer bestimmten Transformation immer vom Kontext, den semantischen Besonderheiten des Originals und dem Bestreben des Übersetzers abhängt, die Absicht des Autors zu bewahren.

Die Untersuchung hat gezeigt, dass der Übersetzer des Romans aktiv lexikalische Transformationen einsetzt, um die Natürlichkeit der Sprache der Figuren zu gewährleisten, subjektive Empfindungen zu vermitteln, kulturell geprägte Elemente anzupassen und die künstlerische Bildhaftigkeit wiederzugeben. So ermöglicht die Änderung eines Teils der Sprache die Vermeidung künstlicher Konstruktionen, Konkretisierung und Verallgemeinerung helfen dabei, die semantische Dichte englischer Wörter an ukrainische Normen anzupassen, und die Kompensation reproduziert stilistische Nuancen, für die es keine direkten Entsprechungen gibt. Die Explikation und Umstrukturierung von Sätzen tragen dazu bei, die Gedanken der Autorin besser zu vermitteln und Bedeutungsverluste zu vermeiden.

Die Ergebnisse der Analyse zeigen, dass lexikalische Transformationen eine Schlüsselrolle bei der Bewahrung von Moyes' Stil spielen – ihrer emotionalen Art, ihrer Prägnanz und der Dynamik ihrer künstlerischen Sprache. Die übersetzten Ausdrücke bewahren nicht nur den Informationsgehalt, sondern auch die intonatorische Ausdruckskraft, die für das Genre der Romanprosa entscheidend ist. Eine wichtige Schlussfolgerung ist, dass der Übersetzer idiomatische Konstruktionen und kulturell geprägte Realitäten durch eine Kombination mehrerer Transformationen wiedergeben muss, um Ungenauigkeiten zu vermeiden und die Ästhetik des Originals zu bewahren.

Die wissenschaftliche Neuheit der Arbeit besteht darin, dass zum ersten Mal eine umfassende Beschreibung der lexikalischen Transformationen in der Übersetzung eines konkreten zeitgenössischen englischsprachigen Romans mit einer detaillierten Analyse ihrer Funktionen und Realisierungsweisen vorgenommen wurde. Der praktische Wert liegt in der Möglichkeit, die gewonnenen Ergebnisse im Bildungsprozess, in der beruflichen Tätigkeit von Übersetzern und in weiteren theoretischen Forschungen im Bereich der Übersetzungswissenschaft anzuwenden.

Die durchgeführte Untersuchung unterstreicht, dass das Transformationsmodell der Übersetzung ein wirksames Instrument zur Analyse von Anpassungsänderungen in der literarischen Übersetzung ist und dass lexikalische Transformationen ein unverzichtbarer Mechanismus zur Erreichung von Adäquanz und zur Erhaltung des literarischen Effekts sind. Die Anwendung verschiedener Transformationen in Kombination gewährleistet die Genauigkeit, stilistische Angemessenheit und Natürlichkeit der ukrainischen Übersetzung und ermöglicht es dem Leser, den Text organisch und emotional vollständig wahrzunehmen.

Somit bestätigt die Arbeit, dass lexikalische Transformationen nicht nur ein technisches Mittel der Übersetzung sind, sondern auch ein wichtiger kreativer Bestandteil, der die endgültige Qualität eines literarischen Textes in einem anderen

Sprach- und Kultursystem prägt. Die gewonnenen Erkenntnisse zeigen die Notwendigkeit eines flexiblen Ansatzes bei der Anwendung von Transformationen, einer aufmerksamen Berücksichtigung des Kontexts und des Stils des Autors sowie der Fähigkeit, verschiedene Methoden zu kombinieren, um eine maximale Äquivalenz und ästhetische Vollkommenheit der Übersetzung zu erreichen.